

พระกวีนิพนธ์

ของ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ตำแน่งพิมพ์ "อุดม"

จัดพิมพ์ พ.ศ. 2487

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

พ.๕

ก. ๒

พระกวีนิพนธ์

ของ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมพระยาตำราวงษา

ดำนกพิมพ์ "อุดม"

จัดพิมพ์ พ.ศ. 2487

มีลิขสิทธิ์ตามพระราชบัญญัติ

พ. ๑

ขออุทิศถวาย

แด่

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ในวันสิ้นพระชนม์
ครบรอบ 1 ปี

ขอพระนิพนธ์ของอยู่ยง
แทนพระองค์ต่อไป
ชั่วกาลนาน

พ. ศ. 2487

สารบัญ

	หน้า
1. คำนำ	1
2. โคลงสุภาพเรื่องรามเกียรติ์	3
3. สุภาษิต	20
4. บทดอกสร้อยสุภาษิต	28
5. กลอนจารึกลับแลไฟ	32
6. บทพากย์ฤาญ	41
7. ฉันท์ทุลเกล้าฯ ถวายตอบใน ร.ศ. 112	43
8. ร่ายคุษฎ์สังเวชพระเจดีย์ยุทธหัตถี	50
9. เสภาตอนพลายงามได้นางศรีมาลา	58
10. โคลงถวายพระพรสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรม- หลวงสรรัตนโกสินทร์ในวันประสูติ	125
11. โคลงไล่ฉลาก	127
12. นิราสนครวัด	128

- ๗
13. โคลงประดับพวงมาลาถวายพระศพ
สมเด็จพระบิตุจฉาเจ้า 132
 14. กลอนประทานหม่อมเจ้าหญิงพัฒนาฯ 133
 15. โคลงประทานพระองค์เจ้าหญิงศิริรัตน
บุษบง 135
 16. โคลงประทานหม่อมกอบแก้ว 135

ทรงพระยศเป็นนายร้อยตรีทหารราบ

พ.ศ. 2420

คำนำ

ตามธรรมดาเสด็จพ่อไม่ได้ทรงแต่งบทกลอน
เล่นอยู่เสมอ นอกจากมีเหตุจำเป็นให้ทรงแต่ง
และเมื่อทรงแต่งประทานไปแล้ว ก็ไม่ได้เก็บ
ต้นฉบับรวบรวมไว้อย่างหนังสืออื่น ๆ ฉะนั้นจึงมีได้
นี้ถึงเรื่องบทกลอนที่ท่านทรงไว้เท่าใดนัก จนถึง
พ.ศ. 2465 สมเด็จเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตน
โกสินทร์ ผู้ทรงเป็นพระราชธิดาและราชเลขา
นการีของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาล
ที่ 5 สิ้นพระชนม์ลง และในเวลาต่อมาหนังสือ
ส่วนพระองค์ หอสมุดพระที่นั่งสุทไธสวรรย์
พระตำหนักนั้น ได้พบต้นฉบับที่เสด็จพ่อทรงแต่งทุก
เกล้า ๆ ถวายไว้แต่ใน ร.ศ. 112 (พ.ศ. 2436)
เธอก็ขอกัดลอกนำมาให้ฉันดู เมื่ออ่านแล้วรู้สึก
ว่าจ๊วยใจ ฉะนั้นจึงนำไปถวายเสด็จพ่อทอดพระเนตร
ท่านทรงร้องว่า “อ้อ ยังอยู่หรือ? พ่อฉันว่าสูญ

เสียแล้ว เพราะเรื่องนุญเหมือนจะไม่มีตัวผู้รู้เหลือ
อยู่แล้ว, แปลกแต่คำ Besso แอบไปรู้แล้ว
เอาไปลงพิมพ์ได้ นี่ก็ไม่น้อยกว่าใครเป็นผู้บอก
แก่” แต่นั่นมันนึกเขาใจใส่เก็บบทกลอนต่างๆ
ที่เสด็จพ่อทรงนิพนธ์ และได้ทูลถามว่าอยู่ที่ใด
บ้าง แต่ท่านทรงตอบว่า “พ่อไม่ได้พยายามจะ
เป็นจินตกวี เป็นแต่แต่งได้เท่านั้น” แล้วก็ตรัส
บอกให้ตามที่ทรงนึกได้ว่าอยู่ที่ไหนบ้าง แต่ยังไม่
หมด.

ฉันจึงหวังในความกรุณาจากท่านผู้ยังมีน้ำใจ
ระลึกถึงเสด็จพ่ออยู่ว่า ถ้าท่านพบพระนิพนธ์ของ
พระองค์ท่านที่ยังไม่มีอยู่ในหนังสือเล่มนั้นแล้ว ขอ
ท่านจงได้กรุณาช่วยส่งมารวบรวมไว้ให้เป็นอนุส-
สาวรีย์ถวายแด่เสด็จพ่อ ตามคติโลกนิยมด้วย
เทอญ.

พูนพิศมัย

วันที่ 1 ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๘๗

โคลงสุภาพเรื่องรามเกียรติ์

คำอธิบาย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 1 ทรงสร้างวัดพระศรีรัตนศาสดาราม (วัดพระแก้ว) ใน พ.ศ. 2325 ผู้ใดเป็นนายช่าง ไม่ให้ใครทราบ เสด็จพ่อทรงดูว่าเครื่องมุกต์ต่าง ๆ ให้พระยาอัครมหาเสนา (ขุนนาง) เป็นผู้ทำในรัชกาลที่ 1 เวลาว่างมาจนถึงกำหนดจะตั้งซ่อมแซม ประจบเป็นเวลารับรัชกาลหนึ่งทุกครั้น จนถึงในรัชกาลที่ 8 จึงมีการปฏิสังขรณ์อยู่ในต้น สวรรค์ “ปฏิสังขรณ์วัดพระศรีรัตนศาสดาราม” นั้นแล้ว ในครั้งนั้นสมเด็จพระปรมมาทพธิญาณ (สมเด็จพระคันนัย) เป็นนายช่างทั่วไป รวมทั้งเครื่องมุกต์เป็นส่วนมากด้วย ต่อมาถึงในรัชกาลที่ 4 เป็นแต่ทรงสร้างเพิ่มเติม มิได้

๔
ซ่อมแซมทงวัก เวลาปฏิสังขารจึงทอมาในรัชกาลที่ ๕
อีกใน พ.ศ. ๒๔๒๘ กรมทงวักก็ขึ้นเป็นคณะกรรมการ
มีสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ามหาดลามา กรมพระ-
ยักราชประยูร ทรงเป็นประธาน แล้วทรงขอแรงให้ช่วย
กันแต่งโคลงเล่าเรื่องราวรวมเกียรติตามฝ่าพระระบียง
ทุกห้อง เสด็จพ่อทรงแต่งตั้งองค์สุวิทย์กนิษฐ และ
ทอนทองปลื้มมาช่วยการรวม ๒ ห้อง ก็ต่อไป

โคลงสุภาพเรื่องรวมเกียรติ

(จารึกทงพระระบียงวัดพระศรีรัตนศาสดารามห้องที่ ๕๑)

พระนิพนธ์พระองค์เจ้าดิศพรกุมาร

พงศ์พรหมภูวนาถเจ้า	จอมมาร
โกธกระบิลเตดาล	เดื่อตร้อน
ถวิลจกหักลาญบาน	ปรบักษ์
ผดุงพิภพเชิดช้อน	เกียรติไว้วางค์แผน ฯ

นักไต่หยัฉัตรห้าว
มีมหิทธิมहिมา
ปักปักบิดทิพา
แต่งทัพโถมทุ่มกำ

พลันเผยลีลนาทเอน
เหวยมโหทรชาญ
กูจักมลายลาญ
ด้วยเดชฉัตรพรหมกู
สังเขวรฉัตรให้
เทียรฐูปทงหิรัญ

ผกากระบายรร
เทียบภาชนพิพิธพร้อม

เร่งหมายรายรับเร้า
ยกพิชัยฉัตรกาญจน์
ไปยังท่ามกลางสถาน
ขณะรุ่งรังสีแล้ว

ธาดา สฤษดิ์เฮ
เดชล้ำ
กรมัด มิดฤ
ฆ่าสิ้นศึกชั้น ๆ

โองการ
ฉบับรู้
อรินทรราช นีนา
ก่อไว้เฉลิมเวียง ๆ
จัดสรรพ สิ่งนา
มาศย้อม

เจ็ดจัด ผจงแฮ
พรังคังตังวาช ๆ

ระคมมาร
ท่องแก้ว
นักเรศ
รับตงบังสุรย์ ๆ

๐
 เร่งสรรพากรภสกล้า ทูลวงรณ รงค์เส
 เคยศึกคร่ำการกล สักพร้อม
 ผินฉัตรปีดสุริยน พระยับมิต มิตนา
 ให้กระหน่ำกระหนาบล้อม ล้มล้างอรินทรพัล ๑
 มนตรีเตรียมตรวจต้อง ตามสาสน์ สั่งแะ
 รุ่งฤกษ์เชิดฉัตรกาญจน์ กำแก้ว
 เตะฉัตรพรหมาน รั้งสฤษดิ์
 ภาคพิภพกำจรแผ้ว มีต้านคัสกร ๑
 เห็นอบอากาศอา อนธการ
 สมคิดจิตต์ขุนมาร ชนชัย
 ชวนคณะวรวงคราญ บุรยาตร
 ไต่ยราชวิถีกัลลย คลาดเกล้าคลจรรณ ๑
 บัดมาถึงชั้นฉัตรกา กังสวรงค์
 สรพบุสรพรั่งสวสรรค์ แซ่ซ้อง
 ต่างดูพวงพลันธ เขตร์ศึก
 สิบพันบุรุษพันรื่องพ้อง พร้าอ้อวตบณ ๑

มณโฆโสภาคย์ลา

เลขา

ยลพระจักรภุชพา

นเรศเฝ้า

เคยรู้ฤทธิไกรวรา

นรก่อน กาลแฮ

เห็นภพจะสูญเสวรา

สุดท้อทรวงฉวิล ฯ

ผันพิภตรทุกแทตย์ทาว

ทศศรี

พระขึงตรองดี

จึงสู้

พียงนางมตปริ

ดตอบ นางนา

ชัยฉัตรสุรเชษฐา

ภพแล้วกลัวยไย ฯ

ฝ่ายพลพานเรศถวน

ทั้งทัพ ชัยนา

เห็นประกาศกรกลับ

มิดกลุ่ม

หอนรู้ระบิลสับ

สนวน วัยแฮ

บ้างวิ่งบ้างวนกลุ่ม

เกลื่อนลัมระงมกัน ฯ

พระพิษณุราชเจ้า

จอมสวา

เลออาสน์เหล่านาตยา

ตาชเฝ้า

เห็นเหตุพิบัติอา

กาศแปลก เป็นแฮ

ถามพิเภกแพกเค้า

เช่นนั้นเป็นไฉน ฯ

บัดนี้องสืบทัดกรรม
 ฌตรัยกษมัยกษัตริ
 ทศพัทตร์จักลอบตี
 เรบเห็นเขาได้

ขอธูลีบรมบาทไช
 รัปประหัตฌตรมาร
 พระทรงสดับสาร
 ใครจักอาจจักให้

ถูกพระสุริยราชเข้า
 รับสังอาสาแรงค
 เหาะขึ้นนภางคตรง
 เฉวียนฉวัดลัดฟ้า

บัดถึงเห็นฌตรกัน
 แสนส่ำกำธรหนา
 พลันรายอิทธิมหา
 ภายใหญ่เยี่ยงพรหมพร้อม

เกศ สมองแฮ
 มีตไว

ทัพราช
 แต่ข้างเขาเห็น ฯ

ขุนหาญ หนึ่งเฮย
 จังได้
 พลันครัส ถามนา
 ฌตรขึ้นพังทลาย ฯ

บาทบง กชแฮ
 ไปเข้า
 ทิศภพ มารเฮย
 ลัดนิ้วเคียวถึง

กลางภา ราแฮ
 แน่นล้อม
 มนต์เปลี่ยน ภายนอก
 รูปทั้งเงาหาบ ฯ

ฝ่ายอสูรมีศาจเสอ
เห็นกระบิลเคียบ่าน
ตระหนกหฤทัยลาน
ขามฤทธิรอร่า

เมืองมาร
บีคฟ้า
ถนูน วาชนเ
รับเร้นเรวหน ๙

กระบิลลงสู่ภพเค
ถึงที่ฉัตรกล
คลายเวทเหตุบังหน
เหม่เหม่ทศพักตร์ตั้ง

ตามสถล มานา
เชิดกัง
จันขู ราพณ์แย
ฉัตรนัยเญโฉน ๙

กถวัชระไมอิสสรราชทั้ง
ฤกษ์อฤทธิพานร
ฤาโครเหนี่ยวกาชกร
จึงมีสุศีกท้าว

แสงศร พระธา
เดชท้าว
กุมม้น ไวฎา
ลอบคังฉัตรกล ๙

เหม่ชาดิอุบาทว์อ้าย
ผิวะหน้บั่นเคียรจัก
มึงอย่าพักขุพัก
บมิฆ่ากูได้แม่น

ทรลัทธิณ ถึงแฮ
เหือดแค้น
ฮวดฤทธิ นายนา
เช่นอ้ายพาลี ๙

๑๕
 ออย่าเออมขงยทอด้วย ทรงศักดิ์
 กุจักฆ่าขุนยักษ์ จงม้วย
 ปล้นขึ้นฉัตรชัยขวัก ไหว้ไล่ มารยา
 แสดงเดชต่อเดชด้วย เดชท้าวทศเสียร ฯ

ขุนราชนรณฤทธสถาน ขุนกระบิล
 แขนสิบเก้าอศุพิณ กลุ่มกลุ่ม
 กรเคียวรับอรินทร บ้องบีด
 ดิงบุกรุกรบรัม ราชนรราถอย ฯ

รวบรวมครนาว เหนียวฉัตร
 ฉัตรมหานฤทธิธรรมัต หักรำ
 ราชนรวงหรบหรบพลัด ไพลงพลาด
 ปล้นจรัสสุริยจำ แจ่มพนเมทน ฯ

ขุนกระบิลโถมถีบท้าว ทศพัศตร์
 ตันคอรารพณ์อีก อกเอียว
 น้าวฉัตรกระชาเชชัก ชฎาคิด ไปแย
 เชิดชฎาแยกเขียว ชักคว่พลอกอสุร ฯ

จับบันศิริภาพผู้	เพ็ญยศ ยิ่งชา
เกรงเกลือกเกินกำหนด	ท่านใจ
เขมมกฤตแทนผล	พัชร์แกดย์ถวายแฮ
ขอฝากสืบเคียรไว้	ว่าแล้วกันเมื่อ ๆ
ถึงสถานถิ่นที่ทั่ว	เธอสถิตย์เสถียรนา
ถวายชญาชาติ	อเคอ
หลุดหลุดเหตุกฤต	ราพลเสร็จ สมแ
โดยบาทงกชเคอ	ก่อให้ชัยเฉลิม ๆ
พึงบิลปราโมทย์เอน	โองการ
ไทรภพไครเทียมทาน	ท่านได้
สมเป็นบุตรสุริยฉาน	สุริยฤทธิ์-เสมอนา
พต้นพระชนวนขนิม	สู่ห้องบรรจสุรณ ๆ

โคลงสุภาพเรื่องรามเกียรติ์

จารึกพระรณชัยวัดพระศรีรัตนศาสดาราม พงศ 161

พระนิพนธ์ พระสังคเจ้า諦วรมาร

พระมงกุฎพระลบรี	แรมพนา เวศเฮย
เสร็จโค่นขุนพฤกษา	แหลกล้ม
กรรไลสู่สถานอา	ศรมบท
สู่พระมาตุเรศกัม	กราบแจ้งอนุสนธิ์ ฯ
ฟังคนย่นงลักษณ์ปัดม	เปรมจิตต์
ว่าพ่อชะไมมิตร	ร่วมไร
สมเป็นเอกอติศร	วรเฝ้า พันธุนา
สิทธิศักดิ์สมวงศ์ได้	ดงนคเหลือ ฯ

เชษฐองค์ไอรสเอน	อัครถ้าม พลันนา
พระแม่จึ่งแถลงความ	หนึ่งน้อย
บิตราชอุกรัตนเม	โฉนนั้น พระนา
สถิตย์ที่แดนไฉช้อย	คิดอันฉงนฉงาย ฯ

ชลนัชน้องเนตรแจ่ม เหตุหน หลังแ
 อ้าพ้อวรบุคล คู่ไร
 อน้องอพรชุมพล ชนกนาก พ้อฤ
 นามพระราเมศได้ ผ่านตัวอยุธยา ฯ

นางแสดงโดยเหตุเบื่อง บรรพกาล สันนอ
 ยกศาสตร์วิวาห์การ แต่งตั้ง
 ครอบครองทุกขุทรมาน มาพึ่ง ชฎิลแฮ
 จบเรื่องเอารสทั้ง นามข้องโสภณาลัย ฯ

ปางบรมรามราชเจ้า อยุธยา
 เสด็จออกหมู่มาตยา ดาษเฝ้า
 ยินก้องเกิดโกลา หลหลุ มหันต์แฮ
 หลากหลุทัณฑ์ท่านเร้า เร่งขันสอบถาม ฯ

โหรจารย์จับแจ่ม เจนคำ หรับเฮย
 รับราชโองการธรรม ชเรศไท้
 สอบทั่วเสร็จทุกถัม ภิรพากย์
 สอบบ่เห็นเหตุให้ อัคคินอกกลงน ฯ

ต่างประตือนอบเกล้า กราบทูล
ข้าแต่เณรพรหมสุริย์ ผ่านหล้า
กัมภีร์แม่เจ้ามุก เหตุตง น้อย
แต่ถิขิตคศิชา เน้นโน้นมีปาน ฯ

ปางบรรพัตร์มิกเจ้า จอมสา กลเฮย
กับพระไตรนุชา เพรศแพรว
ดองฤทธราชสรา วรชาติ แผลงแสง
ถวายพระทูลกระหม่อมแก้ว ทกลอยกับสวรรค์ ฯ
สรเทอนสรทกฟ้า ดินดาล
เหตุก็พอปุนปาน เปียบโย
ชรอยผู้รู้ฤทธชาญ เจริศาสตร
ดองวรารุทโกถ์ เขตร์แคว้นแดนนคร ฯ

ผู้รู้เรื่องฤทธน ใจตรง อยู่ฤ
คงบ้จัดพระประสงค์ ท่านใด
ผู้คิดขบถกง แข่งแข่ง คำนา
หักก่อนดีกว่าให้ แก่กล้ามาพญ ฯ

ของนางอัสวออง
 กรบเกรียงสุวรรณสาส์น
 เสียงสัจย์ปล่อยสู่สถาน
 ให้บุตรวานุกล้อย
 ในสาส์นจะแจ้งว่า
 ผดุงภพแห่งกรุณา
 กามนิมิตจรรยไพบรา
 จึงปล่อยน้ำหมายรู้
 ใครครองวรสัจย์ตั้ง
 ขอสการอัสวออง
 ใครจ้วงจู้จัมจัน
 ก็ขอขมบ่งไว้
 คงจะประจักษ์แจ้ง
 ใครซ้อใครคดคน
 ลีวีเฒพวกทรพล
 จับอย่าเหลือเหล่าอ้าย

อุปการ นามฤ
 สอดห้อย
 นิคมเขตร วัณท์แฮ
 กลาคค้อมคอดตาม
 จักรว ราชแฮ
 ทัวหน้า
 กลูกเกิด เป็นแฮ
 เรืองแจ้งใจชน
 ตนกตัญญู อนุนา
 อาสน์ไท
 จับขี้ กัด
 ชีพคองตาบเตียน
 โชน ไค่นา
 กิดร้าย
 ผู้ประทุษฐ์ ไทแฮ
 อาจเออมโอหัง

พึงสารขึ้นสั่งให้
รับสู่ ไกยเกษสถาน

ทูลสองอนุชาชาญ
เชิญเสด็จกนิษฐท้าว

วายุบุตรรับสั่งคล้อย
ลู่แหล่งไกยเกษนคร
ทูลองค์อัคร
โดยพระจอมเจ้าหล้า

สองทราบคำรัสเรา
เทียบพยัคฆาตราพล
ขจรตรีเบดินดล
สองสู่สุรราชน้อม

จักรพงศ์ภูวนาถเอน
เหตุอุษัฒันดาล
สงสยว่าภัยพาล
จึงจะให้พระน้อง

หลุมาน
ถื่นด้าว

ไซเขศ
เร่งร้อน เร่งถึง ฯ

กลาง
ไปช้า
สองกษัตริย์
ตรัสให้เชิญองค์ ฯ

เร่งพล
พร่งพร้อม
อยุชเขศ แล้วเฮ
นอบเฝ้าฟังสาร ฯ

โองการ
กึกก้อง
พวกอมิตร มีนา
จับเสี้ยนไอศวรรย์ ฯ

จักรังลิขิตคล้อง คออา ชานา
 ปลื้มออกนอกนักรบ รับเต้า
 อิกขุนกระบิลวา ยบุตรดีด ตามแฮ
 ให้อนุชยกพลเร้า รับตอนตอนหลัง ฯ

บุคลขัดตีย้าว ทลสาร
 สรวนชีพโต้มมาตย์ บันหล้า
 การเพียรจะร่ำบาญ อรินทร์ราช นฤ
 ตกพนักงานข้า พนองสองศรี ฯ

พระหีบรองเกราะแก้ว กับอ วุชเอย
 เรืองฤทธิสิทธิ์ศักดา เดชล้ำ
 เกยทรงสุ สักมา ทูกคาบ ครีแฮ
 ประสิทธิ์แก่นุชชา สั้งให้เตรียมพล ฯ

สองราชรับพจน์แล้ว ลาคลา
 จากพระโรงสุพลัพลา สั้งให้
 ไหร่เฒ่าเหล่าพฤตมา จารยัด พิธินา
 มาตย์รับโองการให้ ธิเมศรน้องอวดาร ฯ

ขุนน้ำจูงมึงมา มาปล้น
 อาลักษณ์เชษฐสารสุวรรณ ผูกเข้า
 เวียนเทียนเจ็ดรอบบัน ลือพาทย์ ประโคมแซ
 แล้วประกาศเทพเจ้า ท้าทั้งไครสถาน ฯ

สรรพเสร็จปล่อยอัสวแคล้ว คลาจร
 วายุบุตรตามอัสตร ดุ่มเต้า
 ปางองค์อัสสร สองกนิษฐ รามแฮ
 ทรงรดยกพลเร้า สุดท้ายภายหลัง

กล่าวกับองค์พี่น้อง เนากฎี ดงเอช
 ตาบาทพระชนนี นาคเจ้า
 จักใคร่เที่ยวไพรศรั หวังสุข เกษมแฮ
 นางสดับดาลจิตต์เร้า ร่มร้อนฤทัยไหว ฯ

ปล้นห้ามบิณฑุรด้วย เกรงภัย
 สองบ่พึงรำไร โศกส่อน
 จมจิตต์จึงอวยชัย ขอมอนุ ญาณนา
 สองสดับกลับชนชั้น ชอบน้ำใจเกษม ฯ

ลาแม่แลบาทเบอง นักรรรม์ แล่วแฮ
 ไทราชกุมารพัน ผาดค้อย
 เทียบชมพฤษไพโรสถ์ แสนสนุก สนานนา
 ชมสำสัตว์ใหญ่น้อย ถิ่นถ้ำล้าละหาน ฯ

วชิรญาณสุภายิต

คำอธิบาย ในสมัยก่อนคนได้วชิรญาณของ

ต่อพระสมณะ พระราชาที่สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕
พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จมาในและ
ในรัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จมาในและในรัชกาลที่ ๕
ได้เสด็จมาในและในรัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จมาในและในรัชกาลที่ ๕
ได้เสด็จมาในและในรัชกาลที่ ๕ ได้เสด็จมาในและในรัชกาลที่ ๕

จากวชิรญาณสุภายิต

ร.ศ. ๑๐๘

ความรู้เป็นเพื่อนได้	ในยาม เปลี่ยวนา
เป็นครูอาจารย์ครว	พูดได้
เป็นแนวเมื่อลัดความ	ควรดี สิ้นแธ
เป็นทรัพย์ทุกพลี โพล	พรั่งกาย ๆ

โองการลัดความรู้ชัด	คอยคน นะพ้อ
หรือชอบชมบ่ว่า	อยากรได้

ฉลาดอาจช่วงไช้ดล
เก็ยเก็บความรู้ไว้

ประโยชน์ ปวงแล
บ่วยการ ฯ

รู้ เรือนคุ้มแท่โทษ
รู้ อานักนวิจารณ์
รู้ เลขหลักโง่ง
รู้ ประพฤติพินทั้ง

ทางหลง ลมแฮ
ผิดพลั้ง
ทรัพย์สาป สุนทร
ทุกข์ภัย ฯ

โคลง

วชิรญาณเล่ม 1 แผ่น 82 วัน 7 เดือน 9 รวม 14
คำ ขร อัฐศก 1248 หน้า 353.

รู้ เรื่องรักอย่าได้
รัก นกมักจักเมา
จัก รักเร่งดูโอ
ด บ่หัวพัวหม

ดูเบา
มดคลุ้ม
ข้าวอย่า คบแฮ
จึงให้รักกัน ฯ
บรรณรักษ์

วชิรญาณ เล่ม 2 แผ่น 28 วัน 6 เดือน 6 ชน 15
 คำ ขณ นพศก 1249. หน้า 219.

17 พงศาวดาร

คัมภีร์พิทยพากย์พร้อม	พงศา วดารเฮย
ไสยศาสตร์พุทธศาสนา	นิเทศทั้ง
ตำนานรัฐวรา	ขประวัติ วงศ์แ
คดีคดีบรรพตง	ตลอดของบัจจุบัน
กรรมสมเด็จพระเจ้า	บรมวงศ์ เรอเฮย
เพ็ญพระพิริยภาพทรง	รอบรู้
ทุกพากย์พิพิธพง	สาวะ ดารนา
นับว่าอาจารย์ผู้	อันได้ในสยาม

วชิรญาณ เล่ม 9 แผ่นที่ 24 วันพฤหัสบดี 12 เดือน
 เมษ. ร.ศ. 138 หน้า 288 แก่ โคลงกระทู้บทที่ 20
 รางวัลที่ 3 เ. ข. ช. ก.

เอ เชยรอนตมนา	แข่งกลาบ ร่อนฮา
มี เลียบตเด่นให้หาย	เมื่อยไค

ช. เมณโปกพอหมาย แทนทัต, หินแอ
ด. ชัดแม่เบียงไซ ชั่วแกกกลับเสียบ

รู้ เขียนคัมภีร์ไทย ทางหลง ล้มแฮ
ร. อ่านกับวิจารณ์ ผิดพลั้ง
ร. เลขหลักโง่ง ทรัพย์สำป สุธูเนอ
ร. ประพฤติพันทั้ง ทุกชัย

ดำรงราชานุภาพ เลขาธิการ

จากหนังสือวิจารณ์สุภาษิต

โคลงความจน

วิจารณ์พิเศษ เล่ม 4 ๖.ค. ๒๕๕๐ หน้า ๒๐๗

อาหารบริโภค กันตาย
สรรพสัตว์จำเป็นหมาย เท่านั้น
ใครขาดบริโภคกาย เกือบวิบัติ
นั่นแลจวบจนชั้น เอกแท่งทางจน

คนแกล้งนุ่งผ้าขาด	ขอทาน กัด
แม่วามอาหาร	อยู่แล้ว
ส่งอนอนาถปวน	ใดก็ ตามเทอญ
จนไม่เห็นแต่แกล้ง	สุขเข้าเขตรู้เชิญ
เห็นความเช่นไฟพระ	ธรรมดา ชนนา
รกชีพเปรียบใดหา	ห่อนได้
สรรพธรรมที่เกี่ยวกา	ยามนุษย์ เราญา
สุขเป็นสุขไร	ขพินนทุกข์ทรม
ความจนธรรมชาติแท้	ทางทุกข์
จนที่ความตาบรูก	รวดเร็ว
จึงเป็นอย่างจนอุ	กฤษยอต จนแฮ
ใดจะฟานขาดเข้า	หยอดท้องจำตาย
ความจนหลายชั้นนับ	นิพนธ์ ได้นำ
จะใคร่กล่าวเหตุผล	พล่ามเพ้อ
จนจิตต์ลอะครวจน	จวบราช การแฮ
จำจบโคลงเก้อเอื้อ	กุดก้างกลางแปลง

วชิรญาณ เล่ม 3 ร.ศ. 1249 หน้า 202.

๑. ๒. ๓.
วัดเวียงเสื่อขาด

โดยเราเป็นแต่มา
 ย่อมลอบสัจจิตหมาย
 สิ้นทรัพย์ไม่มัลลาย
 จะเลียงเพื่อนเพยง
 คนแคลนมีพละทาง
 สงวาสัตย์ทนเข็ญเขม
 ใครใคร่ประพฤติกเห็น
 แสขัดจนสวมเสอ
 มงง่าย ใจแฮ
 ขพลเตียง
 พอเพอ
 เพื่อนบ้านอันจน
 สุขเป็น ทรัพย์เฮ
 อาตมเกอ
 เสมอกล่าว นนา
 ขาดข้าคงข้ม

ขามทำลายชีพพร	ถมใน คินนเส
นับแต่ร้อยปี ไป	หมดเชอ
ก็ถือว่าผู้ใด	จับบอก ได้นา
ว่ากระตุกไหนสวมเสื้อ	ขาดครึ่งยังเป็น
นี้และ (ธรรมนิยมมา	บรรยาย
เดชะสัถย์กับราย	ปราชญ์ถ้อย)
สรวลสัทธสุคันธะชาย	ชาวคอม การตแฮ
อันเหนอยหอบเหื่อย้อย	คำเข้าเอางาน
มังสาสารพัศ์ทั้ง	สุราบาน
พูนเพิ่มทุกณากาล	อย่าร้าง
(ทำการอย่าพะพาถ	พาพลาต)
จงมากมูนค่าจ้าง	อย่าน้อยถอยผล
ครรขาร่วมสุขพ้อง	ไพบูลย์ ด้วยเทอญ
หย่าทะกมลมูน	โอบเอื้อ
อุตสาหะอนุกุล	กิจสุข ตาแฮ
ประสาชากปุปะเสอ	ขาดให้หายแผล

21

ฟังโคลงฝรั่งต้อง
จึงเปลี่ยนแปลเป็นไทย
ส่งหอพระสมุดใน
เสนอสมาชิกน้อย

คิดใจ มานี่
เทียบถ้อย
เวกวิเศษ นนา
ใหญ่ให้ฟังชัด

ด.จ.

วิมาดาเชธ อภิเษก พระสุทธาสินีนาถทรงพระปรมาภิไธย
 ส่วนพระภักดีประทานแก่สมเด็จพระเจ้าฟ้าชายฉัตร
 พระภักดีซึ่งสิ้นพระชนม์ในเวลาพระชันษาได้ ๑ ปี จึงมี
 พระดำรัสให้ชนธรวานิชคุมทอด ทรงพระราชาคณะที่
 ราชบัณฑิตในการเลี้ยงเด็ก แล้วทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้าฯ ให้เสด็จทอดทรงจัดการทรงชนกชนนี รัชเด็ก
 กำพร้าและ ทักษิณามารดาไม่ สามารถ จะเลี้ยงดูให้โต
 เป็นผลก็ให้โตได้ตลอดมาบรรดาการทั้งหลายนั้น แต่ไม่
 คุ้มผลก็ทำให้มารดาทรมานเลื่องชู้ชู้ ข้างคนถึงส่ง
 ลูกไว้ ให้เป็นกำพร้าแล้ว คนเลื่องชู้ชู้เข้ามารับ
 เป็นแม่นมเด็กด้วย ลงท้ายก็ได้รับลูกเขมรเข้ามาทาง
 ใต้ ในที่สุดก็ทิ้งเด็กกลับไป เพราะได้ไม่คุ้มเสีย และ
 สถานชนนนั้นก็กลายเป็นโรงเรียนของมารดาที่ค้อมา

บทกอกสรว้อยสุภาวิต
ทรงพระนิพนธ์สำหรับโรงเรียนเด็กของพระบรมราชายาเธอ
เมื่อ ร.ศ. 109 พ.ศ. ๒๔๓๓

ร้องรำฟรังรำเท้า

บทเอียบบทกอกสรว้อย ไม่แต่งให้เด็กน้อยเจ้า
สรวลเส จงร้องเล่นเป็นเพลงพ่อน้าเฮ แทน
ถ้ามีเด็กที่จำเริญ อันใดก็ตามกตลกล่น รำเต้น
ส่นอายนายหน้า ไม่ควรจะจดจำเป็นตำรา มันจะ
พาเสียคนป็นป้อเอย ฯ

ร้องรำดมพิดชายเขา

ตั้งเอียบตั้งไข่ จะตั้งไข่ไข่กลมกลมสน ถึงว่า
ไข่ส้มจะดับกลิ่น ถ้าตกดิน สียก ดมดดมมือ ตั้ง
ใจเขานจะดีกว่า ออกสำห่ออัน ขียนเรียนหนังสือ
ทั้งวิชาสารพัดร่ายให้ปรีดี อย่าตั้งใจตั้งไข่ไร
เอย ฯ

ร้องว่าดิฉันตาโอด

ตุ๊ดเต๋ตุ๊ดตุ๊ด ในเรือในรูช่างอยู่ได้ ขี้เกียจ
หนักหนาระอาใจ มาเรียกให้กินหมากไม่ยากจน
ชาติขี้เกียจเบียดเบียดแต่เพื่อนบ้าน การงานสัก
นิดก็คิดหลบ ตื่นเช้าเราจะหมั่นประชันพลบ ไม่
ขอพบขี้เกียจเกลียดคนถ่อย ๆ

ร้องว่าตะนาว

กะเอ๋ยกะเก๋ย อย่าละเลยกุ้งไม่วัวจันเหม็น
มากินข้าวเกิดนะเจ้าข้าวจะเย็น ไปมัวเล่นอยู่ทำไม
ใช้เวลา ถ้าถึงยามกินนอนผ่อนผัดนัก ก็ขมก้เจ็บ
ไซ้ไม่เกลี้ยงว่า จะห้องขนห้องพองร้องระอา ต้อง
กินยาน้ำสมอขันคอเอ๋ย ๆ

ร้องว่าจันท์ขยหม้อ

โอเอ๋ยโอละเห่ คิดถ่ายเทตื่นนอนแต่ก่อนไก่
ทำขนมแข่งม้าหากำไร เกิดขัดใจกันในวันทั้งวัน

เมื่ย พัวค้เมื่ยด้าทำขรม ลืมขนมทั้งไว้ไม่คนเชี่ย
ก้นหม้อเกรียมไหม้ไฟลวกเลี่ย ขนมเสี่ยเพราะ
วิวาทขาดทุนเฮย ฯ

กลอนจารึกกลับแลไฟ

คำอธิบาย เนื่องในงานรัชกาลิเษก ซึ่งพระบาท
สมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ 5 เสด็จเสด็จราชสวasty
มาไว้ครบ 25 ปี อันเป็นเวลาครบเสด็จสวรรคต ทรงมี
การพระราชพิธีบำเพ็ญพระกุศลตามคตินิยม ในงาน
ฉกัณฑ์ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้มีงานและแต่ง
กลับแลไฟ ออกศัเคขรรพรมณาวัง มีคุณพระการ เคยกัน
เมืองมาแต่ปางก่อน ที่พระราชวังบรมพิมาน แลปลาทู
เดือนกันยายน พ.ศ. 2436 เสด็จพระราชดำเนินทอด
ถัยและของพระองค์เอง และมีผู้ขอให้ทรงแต่งพระก
้วยกัศไปน

กลอนจารึกแต่งประทีปที่บางปะอิน

เมื่องานรัชกาลิเษก ในรัชกาลที่ 5 - ร.ศ. 112

จารึกฉบับแปล

ของพระเจ้าอนงบาเธอ กรมหมื่นดำรงราชานุภาพ

เฉลิมพระเกียรติยศ

พระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก

1 ประทีปอุทิศเนื่อง บัวบาท
สมเด็จพระบรมนาถพุทธ ขัตติยา
องค์ปฐมบรมราช วงศ์จักร กรมแฮ
สืบพระวงศ์มาหา ราชโอรสวงศ์สยาม ฯ

2 บ้านเมืองเรืองรุ่งพณ ภาคสมัย อันเอย
เจริญเกียรติเกริกนามไทย ทวีเกล้า
พระนครเพิ่มพูนไฟ บูลย์สมบัติ
ต่างประเทศมาค้า แสงให้ไทยเกษม ฯ

3 เจริญสุขทุกท้าวหน้า ชนนิกร
 เพราะพระเดชอติสร ปกเกล้า
 ปานประหนึ่งว่าบิตร ถนอมบุตร
 เพียรเพิ่มสุขปลดเศร้า สืบร้ายขยายเชิญ ฯ

4 เป็นรชนิตินัน ในพระวงศ์
 ทรงสืบสันตติวงศ์ ผ่านฟ้า
 บัดนี้พระเบญจองค์ เกศกษัตริย์
 ผ่านภพครบยศสืบห้า ศกได้โดยประมวญ ฯ

5 ถึงอภิสิทธิ์เสวย ศตพรรษ
 อภิตราชม์เสมอรัชช แต่เก่า
 ฤทธราชสมบัติ ชนเนือง นานแอ
 ปราโมทย์จึงโปรดเกล้า สั่งตั้งการฉลอง ฯ

6 ทรงคำนึงถึงพระผู้ ไปยกา ธิราชแอ
 กุชาติราชวงศา สฤษดิ์ตั้ง
 พระเดชพระคุณหา ไต่เปรียบ ไม่เลย
 กวนสฤติย์เป็นนิตยั้ง ท้าว้าวแดนไทย ฯ

7 พระโองการตรัสให้แต่ง ขวาลา
 ประดับประดาด้วยดอกไม้ กลิ่นเกลี้ยง
 ทรงอุทิศบูชา เสด็จเยี่ยมเยียน ถวายแฮ
 สอนองพระคุณพระเลียง โลกให้ไทยเกษม ฯ

8 ขอบอำนาจราชกิจเชื้อ พิชัยการ
 อาทิจคือศีลทาน ท่านตั้ง
 อภิเษกนิหาร องค์ตรา
 ความรักภักดีทั้ง แห่งข้าฝ้าดอง ฯ

9 จงนำสัมฤทธิ์พร้อม สุขผล
 แด่พระจอมภูวดล ดิลกกล้า
 เสวยสวัสดิมงคล เกษมสุข เสมอเทอญ
 เจริญพระชนม์อยู่ชั่ว ร่วมร้อยพรรษกาล ฯ

จารึกโคมประทีป
ของเจ้าจอมมารดาชุ่ม รัชชกาลที่ 4
เฉลิมพระเกียรติเจ้าแม่วัดดุสิต

16

ประทีปอุทิศเฉลิม พระเกียรติเพิ่มเติม
เจ้าแม่วัดดุสิตโดยหมาย
ท่านคือพระนามพระนารายณ์ โทษาสองนาย
กับบุตรพระแม่มีคุณ
พระเกษียรเพียรเลื่องสามดรุณ สามเลิศลือบุญ
ถ้อยอย่างละอย่างต่างกัน
หนึ่งให้กร บักรอระโศกสวรรค์ หนึ่งน่ายกอัน
อริระย่อขอมหนี
หนึ่งเป็นทูตอาบิบัติ เจริญราชไมตรี
ยุโรปให้ก้องเกียรติไทย
จะหาคุ้มเปรียบเทียบใคร ที่จะอุปมัย
เหมือนอย่างพระแม่ห่อนเห็น ฯ

จารึกโคมประทีป

ทรงหม่อมน้อย ในกรมหมื่นดำรงราชานุภาพ

เมื่อมีพระเกียรติทั่วเทพสตรี

1	คราวพม่ามาคิดตั้ง	ติดตาง
	ไทยวิบัติขัดทาง	รับร่ำ
	เพราะเหตุพระยาราง	วายชีพ
	หากท่านผู้หญิงกล้า	ออกสู้ต่างผัว ฯ

2	มีชัยไทยชนะด้วย	หญิงดี แม่เอิบ
	บรมนาถราชจักรี	จงคง
	เป็นท้าวเทพสตรี	ตราขอบ ไว้แะ
	เชิดช้อลือเกียรติทั้ง	ปักยี่ไต้ฝ่ายเหนือ ฯ

จาร์กโคมประทีป

ของสมเด็จพระเจ้าสุทนต์มณีเจ้าฟ้าสุทธาทิพยรัตน์
เฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระเจ้าน้องนางเธอ
เจ้าฟ้ากรมหลวงวชิรญาณไตร

11

แสงโคมจะส่องหา ทูลหม่อมอาพระองค์หญิง
ห่อนเห็นพระองค์จริง แต่พระเกียรติพระนามยล
สมเด็จพระนริศรา เจ้าฟ้าจันทรมณฑล
สิริสร้อยศรีโสภณ วรภาคะวดี
กรมหลวงธราธิบดี นามวิสุทธิกษัตริย์
หากคงพระชนม์มี จะแสนรักเราหลานหลาน ฯ

จารึกโคมประทีป

ของ เจ้าอมมารทนต์

เฉลิมเกียรติพระยาอภัยพิทักษ์ (ดิล)

พระขำเกษเบอง	บัวบาท
สมเด็จพระกุฎราช	รับเกล้า
อภัยพิทักษ์	ศิษย์ เดิมแอ
พระโปรดประมวญเข้า	พวกผู้ภักดี ๆ

จารึกโคมประทีป

ของขุนต๋องเถื่อน มนตรีสุวิวงศ์ (ชุ่ม ขุนนาค)

เฉลิมเกียรติ พระยาวิชิตสงคราม (ทัต)

จางวางเมืองภูเก็ต

1 เมืองถลางข้างด้านปะละ วันเอะ
ภูเก็ตเป็นบ้านเนาะ รกร้าง

เดิมหลวงมหาดไทยเสาะ
พบแร่เรียกลูกจ้าง

หาที่เหมืองแฮ
จัดตั้งท่าเหมือง ฯ

2 ไปนานการเคเบตง
จอกแจกแจกอีกทีก็
เผาไฟรมน้ำคัก
จึงโปรดให้เป็นเจ้า

เมืองคัก เต็มแฮ
คำเข้า
กับคัง
บุรขุนกรุงศรี ฯ

3 แล้มนลอนเกียรดิยศทั้ง
พระขวี่ชิตสงคราม
พานทองและตราความ
ตำแหน่งจางวางรัง

ประทานนาม
โปรดตั้ง
ชอบพระราชทานแฮ
ทั่วแคว้นแดนกลาง

บทพากย์ของฤาษี

คำอธิบาย

เมื่อพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๕ ทรงมี
งานฉลองพระพุทธชินราชองค์ในวัดเบญจมบพิตร ที่เมือง
พิษณุโลก ใน พ.ศ. ๒๔๔๔ นั้น โปรดให้มีการมหรสพ
สมโภชด้วยข้าราชการในสำนัก เป็นผู้เล่นถวายเวลา
เบิกโรง เล่นตอนจบถึงตัวคำ เจ้าพระยาวิชิตรวงศวิไล
(ม.ร.ว. คดี สุทัศน์) เป็นทวนฤาษี ท่านผู้นี้เป็นผู้ค้น
พระสงฆ์เพระว่าการธรรมการ เล่าเรื่องทรงแต่งบท
พากย์ของฤาษี เพื่อต่อเจ้าพระยาวิชิตรวงศา ในคณนั้น
บทพากย์ นพระยาธรรมรัตนราชพัลลภ (นพ ไกรฤกษ์)
จำไว้ ไต่และบอกให้ทุกคน.

บทพากย์ของฤๅษี

มาจะกล่าวบทไป ถึงมุนีใน สำนักประเทศ
 ธรรมการ สังฆกิจพิชชีเขี้ยวชาญ สรรพสงฆ์สมภาร
 สักเพ็ญพรุ่ง ทั้งผอง อสุรนักบวชกลัวหัวพอง
 หมู่มหัทธมนอง ขยาดขยั้น ขวัญหนี วันหนึ่งจึง
 วุฒิมุนี จรจากกุฎี เทียวเสาะซังซัน กังไส
 ลอดเลาะเสาะพันพวงไพร เหลือบเตแปรไป
 เห็นสองสวา วานร

—เจรจา—

พระยาเทเวศวงศ์ วิวัฒน์ (อู่ค'กุญชร) เป็น
 —ถึงขาว.

พระยาประเสริฐสุกกิจ (เพิ่ม ไกรฤกษ์) เป็น
 —ถึงดำ.

ฉันทพลเกล้า ฯ ถวายตอบใน ร.ศ. 112

คำอธิบาย เมื่อเกิดยุ่งยาก ด้วยฝรั่งเศสใน ร.ศ.
112 (พ.ศ. 2436) นั้น พระบาทสมเด็จพระจุลจอม-
เกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงเสด็จพระราชทานเยี่ยมประชวรพสก-
และหูกเสวยพระโสมถ ทรงพระราชนิพนธ์โคลงฉันท์
นี้ส่งไปลาถึงเจ้านายพี่น้องบางพระองค์ เสกข์พร้อมแล้ว
ว่า “พอได้รักก็เขียนถวายทูลไปทันที ไม่มีร่างเก็บไว้
แต่มีคนเขาบอกว่า พอทรงรับแล้วก็ส่งเสวยพระโสมถ
ทูลไป และกลับเสกข์ออกได้ ในไม่ช้า”

๔๔
พระราชทานไปตีพิมพ์แจกกรมพระยาดำรง

เมื่อยังทรงพระยศเป็นกรมหมื่น ร.ศ. ๑๑๒

เจ้านานหนักอกผู้
กิจไกรลาญหัตถ์
ความเหนื่อยแห่งสุจิต
สุจิตสุภาพเบอง

เป็นผู้สามยอดแล้ว
โปรดเจ้ไกรจักรหมาย
ไซ้เป็นแต่ส่วนกาย
ไครต่อเป็นจึงผู้

ตะปุดอกใหญ่ตรึง
จึงบอจลิตา
เชิญผู้ทเมตตา
ชักตะปุดนี้ให้

บริรักษ์ บรวงเฮย

ปลัดปลัด

พลันสร้าง

หน้าในพลันเซมิ

อึ้งราช ส่วนอ

เจือได้

เคียรกลัด กลุ่มแฮ

นันทนเห็นจรี

บาทา อยู่เฮย

คล่องได้

แก้สตัว ปวงแคว

สังขาอันขม

ชีวิตมนุษย์นี้ เปลี่ยนแปลง จริต
 ทุกข์และสุขพลัดแปลง มากครั้ง
 โบราณท่านจึงแสดง เป็นเยี่ยง อย่างนา
 ชั่วนี้บ่เจ็ดเที้ง เจ็ดข้างฝ่ายดี
 เป็นเด็กมีสุขคล้าย ติรณ
 รู้สุขรู้ทุกข์หาญ ขลาดด้วย
 ละอย่างละอย่างพาล หย่อนเพราะ เผลอแฮ
 คล้ายกับผู้มีจวนม้วย ชัฟสันสติสูญ
 ฉันทไปประเดี๋ยห์ หกคน
 โทนเกสรนึ่งขาวขด เคลิบเคลิ้ม
 ถ้ามเขวว่าเป็นคน เชิญเกรอง
 ไม่ดีหอศพเริ่ม วิตเร้าเหงาใจ
 กล้วยเผาเหลืองแก่ เกินพระ ถักษณนำ
 แรกก็ออกทอร้อยละ ใกรักดำ
 นานวันยิ่งเครอะคระ กลั่นยาก
 ทนจ่อซ่อมจิมจ่า แดกสิ้นสุดใบ

เจ็บนานนักหนายนิตย	มณะเรื่อง บำรุงกาย
ส่วนจิตต์มีสบาย	ศิระกลุ่มอุราครึ่ง
แม่หายก็พลันยาก	จะลำบากฤทัยพึง
ตรีแต่จะถูกรัง	อุระรัตและอัครา
กลัวเป็นทวิราช	บตรีบ้องอยุธยา
เสียเมืองจันทินา	บละเวนถ่วงวาย
คิดใดจะเกียงแก่	กับพบซึ่งเงื่อนสาย
สบหน้ามุษยอายุ	จึงจะอดแลเลยสูญ

ของสมเด็จพระมหารัชมังคลาจารย์

ขอเดชะเบ้องบาท	วราจะปกศ
โรตม์ชาผู้มนั	มณะตั้งกตัญญู
ได้รับพระราชทาน	อำนาจนิพนธ์ดู
ทั้งโคลงและฉันท์ดู	ข้างจิตรดำริห์ตาม
อันพระประจักษ์	นี้แท้งไพทสยาม
เหล่าข้าพระบาทความ	วิตกพันจะอุปมา

ประสาแต่อยู่ใกล้ ทั้งรู้ว่าหนักหนา
 เลือดเนื้อผีเขีย ให้หายได้จะชิงถวาย
 ทุกหน้าทุกตา บพบผู้จะพึงสบาย
 ปรับทุกข์ทุกราย กันมีเว้นทิววัน
 ดุจเหล่าพละนา ว่าจะเหว้ากะบีดัน
 นายท้ายลงนงัน ทิศทางก็กลางแกลง
 นายกลประจำจักร จะใช้หนักก็หนักแหนง
 จะรอที่ระแว จะไม่ทันธุระการ
 อัดอัดทุกหน้า ทุกข์ทิวทุกวันวาร
 เหตุหางบดیان อันเคยไว้น้ำใจชน
 ถ้าวจะว่าบรรดา ก็ไม่ผิดจนนิยมน
 เรือเล่นทะเลม จะเปรียบต่อกีพอกัน
 ธรรมดาบหาสมุทร มีคราวหยุดพายุผัน
 มีคราวสลาตัน ตั้งระลอกกระลอกงาน
 ผิวพอกำดังเรือ ก็เล่นรอดไม่ร้าวราน
 หากกรรมจะบันดาล ก็คงลุ่มทุกลำไป

ชาวไร่ก็ขอมรู้ ถนอมอยู่ทุกจิตตั้งใจ
 แลลยอขยับทราบใด ค้องจำแก้ด้วยแรงระดม
 แก้วรดตลอดฝั่ง จรดทั้งจะชื่นชม
 เหลือแก้จ้าม ให้ปรากฏว่าถึงกรรม
 ผิดทอตุระนึ่ง บ่วนวิ่งเขี้ยวยาทำ
 ที่สุดก็สูญล้ำ เหมือนที่แก้ไม่หวาดไหว
 ผิดกันแต่ถ้าแก้ ให้เต็มแยจจวมไป
 ใครห่อประมาทใจ ว่าขลาดเขลาและเบาเงิน
 เสียทั้งชีวิต ได้เลื่องลือสรรเสริญ
 สงสารว่ากรรมเกิน คำดังดอกจี่รมสูญ
 นี่ในน้ำใจข้า อุปมาบังคมทูล
 ทุกวันนี้อดดู แต่ที่พระประจวบนาน
 เปรียบตัวเหมือนอย่างม้า ที่เป็นพาหนยาน
 ถูกเคื่องมั่งเห็นอน ประจักษ์หน้าพลับพลชัย
 คอยพระประทับอาสน์ กระหับบาทจะพาไปไกล
 ตามแต่พระทัยไท จะชักไปเข้าขาว

ไกลไกลได้เลือก	จะกระเดือกเต็มประดา
ทราบเท่าจะถึงวา	ระวีวิมลลยปราณ
ขอตาบให้ตาหลับ	ด้วยชื่อนับว่าชายชาญ
เกิดมาประสบการ	ธุระได้บำเพ็ญทำ
ด้วยเดชะบุญญา	ภินหาระแห่งคำ
สัตย์ข้างได้สำ	ฤทธิคังมโนหมาย
ขอจงวราพาธ	บรมนารถเร่งเคลื่อนคลาย
พระจิตต์พระวรกาย	จงพ้องพันท่มั่นหมอง
ขอจงสำเริงรา	ชะประสงคที่ทรงปอง
ปกข้าฝ่าลออง	พระบาทให้สามัคคี
ขอเหตุที่ขุนขัตติ	จะวิบัติพระขันธ์
จงคล้ายเหมือนหลายปี	ละลิมเล็กทะลายสูญ
ขอจงพระชนมา	ยุสถาวรพูน
เพิ่มเกียรติอนุกุล	สยามรัฐพัฒนผล,

สังเวทยะเจตยัตถะหัตถิ

คำอธิบาย เมื่อพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัวรัชกาลที่ ๖ เสด็จพระราชดำเนินไปทางช้าง โดยพระบรมเสลี่ยง เพื่อทรงบูชาพระเจดีย์ยุทธหัตถีของสมเด็จพระนเรศวรมหาราช ใน พ.ศ. ๒๔๕๖ ไปรบกเกล้าฯ ให้เสด็จพลทรมองประกาศสังเวทยะเทวคาในพระราชพิธีนั้น แลเสด็จพลทรมองจักรวาลในคณาศาสนาจักรทรวงมหาราชไทย และทรงในตำแหน่งผู้จัดการเสด็จประพาสด้วย จึงมีคณาทรงมีเวลาพลทรมองเทวคาในคณาศาสนาจักรทรวงมหาราชไทยในเวลาที่ทรงม้าไปในช้าง แลพลทรมองเทวคาในคณาศาสนาจักรทรวงมหาราชไทย อย่างเร็วก็เพียงลัดข่าง ทานทรงตรัสว่า "โหม้มีนักรัถย์คณาศาสนาจักรทรวงมหาราชไทย" แลคณาศาสนาจักรทรวงมหาราชไทย ถ้าไม่มีเหตุระคองวิชรัน ดัทรงเรียด

ขุนพิณอักษร (มหาโกศล ภิรมย์โสธร พระยาสุพรรณ
เกษม) มาให้จดหมายที่ทรงบอกไปบนหลังมือด้วย เมื่อ
ทรงบอกให้เขียนไปจนแตกหักจนแล้ว จึงหยุดนิ่งมาครึ่ง
แกล้งว่า "เฮ้อหรือยัง?" ถ้าเรากล่าวว่า "พร้อม
แล้ว" ท่านก็ทรงนำออกจากรูเสื้อ รบเร้าให้เขียน
จึงหยุดเดินไปพักเป็นระยะ ๆ ไปจนกระทั่งพักถึงจากตลิ่ง
มาแล้ว ขุนพิณฯ ก็ไปตั้งพิมพ์ ร้อยอักษรขึ้นทำ
พจนานุกรมไว้ที่ตลิ่ง ท่านก็ทรงไว้แฉ้ววันวานนี้ และ
ท่านก็ทรงบอกกับ ขุนพิณฯ ว่า ท่านจะรับ ให้เขียนอันว่า
ประกาศส่วยเวรตามที่ได้ทรงตั้งเกณฑ์มา ท่านจะรับ
ทั้งนี้ขอพระราชทานพิจารณา และให้ทรงเป็นผู้นำประ
การขึ้นลงในวันที่ 28 มกราคม พ.ศ. 2450 นั้น.

ประกาศสังเวชเหวดา

ที่พระเจดีย์กษัตริย์มหาสมุทรสมุทรบุรีศรีนครนิพนธ์

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ

กรมพระดำรงราชานุภาพทรงนิพนธ์

๑ สรรวมชีพข้าพเจ้าเกล้าฯ รับพระราชโองการ
 มาณพระบัตย์ทูตสุริยสิงหนาท ในพระบาทสยามม
 เนนทร สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ พระ
 มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว ทั่วไทยประชาชนชาติ ขอ
 ประกาศแก่เทพยเจ้า บรรดาเนานภากาศ แลพระ
 ฟ้าพรภูมิกษย์ เทพยพิทักษ์เจดีย์สถาน สิ่งสำราญ
 อริยประเทศ ศักยเนนุเบศร์ทรงสถิต สำหรับราช
 พงศาจารย์ ครั้นมอญม่านก่อเชิญ เป็นปรีภักย์
 ประมุขรูปประเทศ ทั่วสยามเกษตรแปรปรวน
 สมเด็จพระบรมเรศวรเป็นเจ้า เป็นต้นเกล้าคิดสู้ กู้
 อิศสรภาพชาวสยาม ทำสงครามหลายคาบ ปราบ

ข้าศึกหงสาวดี ซึ่งมาตีพระนคร ให้พ่ายถอย
ทัพ กลับไปเป็นหลายครั้ง ตั้งแต่แผ่นดินพระชนก
นาถ พระบาทธรรมราชา ครั้นพระบิดาสวรรคต
กำหนดในพงสาวดาร เมื่อมีชาลโศก ตกจุล-
ศักราชแก่ร้อย สร้อยห้าสิบสองโดยประมาณ
สมเด็จพระนเรศวรมหาราช เสด็จเถลิงอาสน์ผ่าน
รัฐ พอข่าวพลัดแผ่นดินใหม่ ในกรุงศรีอยุธยา
ลุลงษาราชสถาน พระยาม่านนันทกบพิตร คิดเอา
เปรียบเชิงศึก นี้จะจู่เอ้าชัย จึงให้ราไชรส นาม
ปรากฏกะยอชวา ผู้มหาอุปราช ขาดรพยุห-
เสนางค์ มาโดยทางกาญจนบุรี ในเดือนยี่สิบนั้น
ครั้นพระบาทปรเมศวร องค์พระนเรศวรเป็นเจ้า
ทรงทราบเคาะดลศึก ยกสือกมาชิงชัย จึงเสด็จ
ไปต่อสู้ รบศัตรูแตกพ่าย จับได้นายเสนา มี
พญาพลัมเป็นต้น ญัตตบจระเข้สามพัน อุปราช
นั้นหนีได้ ม่านเสิชชัยครั้งนั้น พลันเป็นเหตุร้อน
เร่า แก่พระเจ้าหงษา เกรงบรรดาประเทสราช จะ

เออมอคมเอออิสสระ จึงมานะม่งหมาย จะทำลาย
เมืองไทย ให้เห็นเป็นตัวอย่าง รอช่องว่างบิหนึ่ง
ถึงมโรงจั่วสวก ตกจุลศักราชเก้าร้อย เศษร้อย
ห้าสิบสี่ มีระสั่งให้เกณฑ์ทัพ ไทยใหญ่กับมอญ
พม่า ให้อู่ปราชเป็นใหญ่ มาชิงชัยอีกครั้ง กำลัง
พลมากมาย หลายนเท่ายิ่งกว่าไทย เดินพลทหารทาง
เก่า เข้าทางกาญจนบุรี มาตั้งที่ชุมนุมพล ณ
ตำบลตะพังกร สัพรรณนครเขตรัฐสถาน ฝ่าย
ภูบาลพระนคร เมื่อทราบเหตุศึกใหญ่ ไพร่ชาว
หงษา ยกเข้ามาครั้งนั้น จึงจัดสรรพทัพหลวง ท้าว
กระหวางสรรพเสร็จ เสด็จจากราชธานี กับองค์
ศรีอนุชา พระเอกาทศรถ ชุมนุมหมดหมู่พล ณ
ตำบลมะม่วงหวาน เบิกโขลงทหารเดินทัพ ไป
รบรับบิัจามิตร เมื่อวันอาทิตย์เดือนยี่ ขึ้นศักราช
เก้าค่ำ ดำเนินพลไปสัพรรณ ตั้งทัพชั้นชั้นค่าย
หนองสาหร่ายที่มั่น ครั้นวันจันทร์แรมสองค่ำ ทัพ
ทรงทำยุทธหัตถี มีชัยฆ่าอู่ปราช ฆ่าตลกดข้างด้วย

พระหัตถ์ กำจัดศัตรูพ่ายแพ้ แก่พระเตชาภินินหาร
 เป็นอรุณสถานแต่นั้น ข้าศึกขยั้นหยุดตี มีแต่ไทยไป
 รอน จนเมืองมอญเป็นข้า ตลอดมหาพุทธสมัย
 ครั้นนั้นไซ้ปรากฏ ในเบื้องบพิตรดาวดาร ว่า
 ภูบาลพระนเรศวร ปราบปรามเหคุมหาชัย ให้สถาปนา
 พระเจดีย์ ไว้ ณ ที่ชัยสถาน มาจนกาลบัดนี้
 จำนวนนับนานนับ สามร้อยกับยี่สิบเอ็ดศักราช พระ
 สถูปพังปรากฏ แม้กำหนดคตองหลักฐาน ข้า
 สาสน์ทราบเมืองบาท บรรณาถพระเป็นเจ้า
 มงกุฎเกล้าประชาไทย ภูวนัยทรงโสมนัส ตรัส
 ให้ได้รับมาตรา พร้อมพระวงศาเจ้าทุกพระบาท
 โดยเสด็จยาตราพาน เป็นกระบวนพลเสือบ่า
 อุดตาทเสด็จโดยหุรสถาน มานมัสการพระเจดีย์
 ด้วยมีพระราชประสงค์ จะทรงพระรำชทิศ กุศล
 กิจทั้งหลาย ถวายสมเด็จพระนเรศวร วิจิตรเชษฐ
 วัรรษา แก่พระเอกาทศรถ เณติมพระเกียรติยศ
 สองสุรราช แก่ประศาสน์ส่วนพระกุศล แก่เหล่า

พลทหารไทย บรรดได้ต่อสู้ หมุ่มมอญมานานครั้ง
นั้น บ๊องกันสยามอาณาจักร หักกำลังเหล่าศัตรู
เอาทัพสู้เออชัย ตั้งได้กล่าวแต่หลัง ขอกษัตริย์
ทั้งสองพระองค์ จงทราบด้วยทิพยโสด ทรง
ปรามิทย่อนุโมทนา ในพระราชจริยาผ่านเพ้า
พระมกุฎเกล้าซึ่งทรงอุทสาห์ เสด็จมาในครั้ง
ส่วนเสนาพลทหาร ซึ่งพระราชทานพระกุศล จง
รับผลทั่วหน้า สมกับที่แก้วนเกล้า คอสู์ศึกกษัย ฯ

๑ อนึ่งไซ้ขออำนาจ แห่งพระราชศรัทธา
ในพระมหาธิคุณพุทธ อุดมธรรมและมหาสงฆ์
คือองค์พระรัตนไตร ทั้งที่ได้ทรงพล ทวยเทพ
ที่พระสถูปสถาน จงบันดาลอวยสวัสดิ์ สิริ
พัฒน์มงคล แก่ประชาชนชาวสยาม ให้มีความ
จำเริญยิ่ง ขจัดสิ่งสรรพอุบิหว์ สารพัดรพิพิชัย
ศึกกษัยสุญชาติ สยามราษฎร์เป็นสุขสำราญ หาก
จะมีการชิงชัย จงพลไทยทั้งพลอง คือกองทหาร
บกเรือ แลเสือบ้าเป็นต้น ทุกคนจงเหิมหาญ ใน

กิจกรป้องกัน ชาติขันทีสมา รักษาอิสสรภาพ
 สยาม พยายามโดยน้ำใจ เช่นทหารไทยครั้งพระ
 นเรศวรปราบหม่มวอตัสกร จนสยอนชื่อชาว
 ไทย ทั่วไปทุกประเทศ อนึ่งขอเดชไตรรัตนคุณ
 แลอดุลยเทวอำนาจ ให้พระบาทพระมงกุฎเกล้า
 เป็นพระเจ้าแผ่นดินไทย จงเจริญชัยเดชาภาพ ปราบ
 ศัตรูขามเข็ด ดุจสมเด็จพระนเรศวร ทุกประเทศ
 จงเกรงพระฤทธิ แลทรงสถิตย์สถาพร ในบวร
 เศวตฉัตร สิบศิริราชธำรง ทรงสำราญราชกรณ-
 ิยานุวัติ อนึ่งสยามรัฐราชอาณาจักร จงเรืองศักดิ์
 ศิริวิไล ทรงวิชัยอิสสรภาพ ตราบสิ้นดินแดนฟ้า
 ประสิทธิ์ประสงศ์เจ้าเหล่า ทุกข้ออธิฐานโสตถิ
 เทอญ ฯ

เสภา

พลายงามได้นางศรีมาลา

คำอธิบาย เมื่อเสด็จพ่อทรงทวงขอยเสภาเรื่อง
ขุนช้างขุนแผน เพื่ารัชมภ์ใหม่ใน พ.ศ. 2460 ทรง
เห็นวาทะก่อนพลายงามได้นางศรีมาลานั้น เนื้อความไม่
กลมกลืนผลัด และตอนไหนตอนนั้นก็ไม่มีสมณีย์ที่จะพิมพ์
ขึ้นใหม่ ทั้งก็พิชิตฉบับที่พิมพ์ขึ้นในตอนที่วันแล้ว
แต่เมื่อพิมพ์ออกมา ไม่โดยความ เสด็จพ่อทรงทรงแต่ง
พิมพ์ก็ก่อนก็ทำโดยนิตยวิธีว่า เสภาเขาไม่ออกตัวคน
แต่งกันไว้ ถ้าใครอ่านเห็นตัวใดเองว่าสำนวนของใคร
ฉบับนี้แล้ว ก็ว่าเป็นสำนวนคนสมัยใหม่ เพราะผู้พิมพ์
ตกใจแล้วเขียนลง (faint) อย่างฝรั่ง

เสภาตอนพลาขงามได้นางศรีมาลา

จะกล่าวถึงโฉมเจ้าพลาขงาม
 เพลยามสามหลับอยู่กับหมอน
 กำหนดหนุ่มกลืนใจให้อาวรณ์
 เทพเจ้าจึงสังหรให้เห็นแก้ว
 ฝันว่านารพังรุณสาว
 ผิวขาวคมคายมิใช่ชั่ว
 ส่องเต้าเต่งตึงดังดอกบัว
 มาชนขมยั่วแล้วเบองกราย
 พอลิปรายท่ายทักชักสนิท
 นางเบือนบิตทำหึงจะหนีหน้า
 ฤๅถูกรับตามคิดเข้าจิตกาย
 กว่าเข้าเจ้าก็หายไปกับมือ
 เกล็ดผวากว่ากอดขุนแผนพอ
 พุดจ้องเจ้าไม่เมตตาฤๅ
 ขุนแผนคนพินตัวก็ผลกม่อ

ร้องหือพลางถามทำอะไร
 เจ้าพลายกลัวพอใจคอหวัน
 บอกว่าฝันเห็นผู้หญิงลูกวิ่งไล่
 รุนสาวขาวอร่ามงามสุดใจ
 จึงเผลออกไปขอโทษได้โปรดปราน ฯ

ขุนแผนฟังความพลางถามเท่า
 เอื้อออเจ้าช่างฝันคุณจ้าน
 ฝันเช่นนั้นมิใช่สำหรับแต่โบราณ
 ใครฝันมักบันดาลได้เมื่อบดี
 ภายจะถูกลูกเจ้าบ้านผ่านเมือง
 ทำนบพลางย่างเขืองออกจากที่
 บอกกันทั่วหน้าบรรดา
 วันถึงพิจิตรไม่ทันเป็น
 ว่าแล้วเคือนกันกินข้าวปลา
 รับประทานอาหารมักเขม้น
 ไม่หยุดหย่อนร้อนเหลือเหลือกระเด็น
 พอแลเห็นเมืองเวะเขว้าจันทร์

จะกล่าวถึงนางศรีมาลา
 ก็นั้นนันทราที่ไฟฝัน
 ว่าลงสระเต็นน้ำสำราญกรัน
 เห็นบุษบันดอกหนึ่งคู่หงดา
 หุดหงพนนางามสอาด
 นางโผล่ผาคออกไปด้วยหรรษา
 เต็ดได้ดีใจว่าขกลับมา
 กอดแนบแอบอุราประคองคม
 ถมิตาคว่าดูตอกบัวหาย
 เสียดายนักระไรไม่ได้สับ
 ปลุกอ้อมบั้นแก้พันห่วงอารมณ์
 อ้อมบั้นชมว่าพันของนายดี
 ดอกบัวคือผู้มีใจอื่น
 มีพรงันก็มระนคงถึงนี้
 ไม่เหมือนอ้อมบั้นทายให้นายดี
 ผันอย่างนี้ ได้ทายมาหลายคน
 ศรีมาลาว่าใช้อ้อมขญ์ถ่อย

เอาหัวผ้อยมาพูดไม่เป็นผล
 อุดรทำนายทาสี่พัน
 ถึงใคร ๆ ให้ฉันทเวดดา
 ถ้ามั่นหน้ามาเกี่ยวกิ้งกิ้ง
 อย่าเพื่อเลยไม่บอกปรารถนา
 อยู่คนเดียวไม่สบายเอชามา
 เขาย่อมว่ามันเป็นเจ้าหัวใจ
 อ้อมอ้อมคุณองร้องอู้อย่า
 อย่าพักพูดเลยนายหาเชอไม่
 ยังไม่พบปะก็พูดไป
 ถึงตัวเขาเมื่อไรได้ดูกัน
 บ่ถามขสัพยออกหยอกเข้า
 รุ่งเช้าศรีมาลาก็นายผัน
 ไปดูการบ้านเรือนเหมือนทุกวัน
 นึกถึงฝันพรันใจไม่รู้วาย ฯ
 จะกล่าวถึงขุนแผนแสนสงคราม
 พักอยู่อารามจนตกลบ่า

จะเข้าไปในจวนชวนลูกชาย
 แล้วอย่างกราบคนตามออกหลามไป
 ถี้อถาดหมากคนไทเป็นยศอย่าง
 เดินมาตามทางกับบ่าวไพร่
 พลายงามคิดถึงฝันนั้นบ้วนใจ
 เข้าในย่านตลาดก็แลชม
 ที่เหล่าร้านขายผ้าหน้าถึง
 ลายสุหรัดมัดตั้งทั้งผ้าห่ม
 ร้านด้วยขามรามไหมมีอุดม
 สะสมสินค้าสารพัด
 สิ่งของทองเหลืองทั้งเครื่องแก้ว
 เป็นถ้องแถวคนผู้ต้ออด
 พวกลูกสาวชาวบ้านพานสนทัด
 กำนเยะหัดกิริยาทำชาวกรุง
 ทาขมิ้นเหลืองจ้อยสอไรจุก
 มีแทบทุกหน้าถึงบ้างเย็บถุง
 แต่ละหน้า ๆ นวลชวนบ่าวรุ่ง

ไล่กลิ่นหอมฟุ้งสองฟากทาง
 นุ่งลายห่มสี ไม่มีเสรา
 ผัดหน้าจับเขม่าเหมือนชาวต่างประเทศ
 คนหนึ่งรุ่นสาวขาวสำอาง
 ดูคล้ายนางกนิษฐเป็นนวลจันทร์
 ครั้นเข้าใกล้แลเห็นเป็นแต่แม่น
 ไม่อ่อนแอเหมือนนางที่ในฝัน
 ทั้งนมกล้อยน้อยหนึ่งจึงผิดกัน
 นอกนั้นคนละอย่างต่าง ๆ ไป
 นางนิมิตต์ติดใจมิได้ลืม
 ยืนป่วนปลื้มถึงฝันให้หวั่นไหว
 สู้เดินเมืงหน้าไม่อาลัย
 ล่วงตลาดเข้าไปในจวนพลัน ฯ

พระพิจิตรนั่งเล่นอยู่หอขวาง
 เห็นคนเดินมาสว่างกันกว้าน
 เอ๊ะข้าหลวงมาทำไมหลายคนครัน
 ที่เดินหน้ามานั้นดังพระยา

คไปจำได้ว่าขุนแผน
 ดิใจลูกแสนลงมาหา
 จงมอชนจวนชวนพุดจา
 ขุนแผนวันทากับลูกชาย
 พระพิจิตรเรียกศรีบุษบา
 ขุนแผนเขามาไปไหนหาย
 บุษบาเยี่ยมหน้าเห็นสองนาย
 ยิ้มพรายออกมาด้วยดีใจ
 นั่งลงไต่ถามความทุกข์ยาก
 แต่ไปจากแม่ไต่แต่ร้องไห้
 มีรู้ที่จะถามข่าวคราวใคร
 ด้วยทางไกลเหลือไกลมิใคร
 จะเป็นตายหายดับไปหลายปี
 วันนั้นแลหวังว่ายังอยู่
 เห็นเจ้าเหมือนใครให้แก้วชู
 ด้วยเอ็นดูเหมือนลูกจึงผูกใจ
 วันทองท่องแก้ไปแต่นี้
 คลอดง่ายตายดีฤาเจ็บไข

ลูกเป็นชายหญิงอย่างกระไร
 เดียวนี้อยู่ไหนไม่พามา ฯ

ขุนแผนเล่าความไปตามเรื่อง
 เมื่อส่งไปจากเมืองก็สุขา
 เขาผ่อนปรนจนถึงอยุธยา
 โปรดประทานโทษที่ไม่มาดี
 เป็นความกับขุนช้างก็ชนะ
 ลูกไปหย่าด้วยพระจันทน์ศรี
 เพื่องกรรมตามชาติวิบัติมี
 ไปเห็นชั่วเป็นดีไม่ควรการ
 ให้ทูลขอลาวทองต้องติดคุก
 ทนทุกข์แทบโทษถึงประหาร
 วันทองห้องแก่เหล่กัณธาร
 ทรمانว่าแห้วหยูเอกรา
 อ้ายขุนช้างบังอาจจุดเอาไป
 ก็ไม่มีผู้ใดจะตามว่า
 จนตลอดลูกชายคนนั้นมา

ชลนษาเจ้าได้ ถิ่นเจ็ดปี
 มันจะเอาไปล้างเสียกลางบ้ำ
 กุมารทองรักษาไม่เป็นผี
 หนี ไปอยู่บ้านกาญจนบุรี
 แม่ทองประศรีเลี้ยงไว้ให้เรียนรู้
 พอมีสึกเจ้าสอึกเจ้าอาสา
 แต่ตัวข้านยังติดคุกอยู่
 จึงเป็นเหตุให้พระองค์ทรงเอ็นดู
 ได้ขอร้องคุณทูลขอพ่อออกมา
 ก็โปรดให้พลายงามด้วยความชอบ
 รับส่งมอบการศึกษาให้ปรีक्षा
 ประทานคนไทยที่มีวิชา
 สามสิบห้าลูกหาบเจ็ดสิบคน
 ที่มานี้จะยกไปเชียงใหม่
 จับไอ้ลาวดีให้ไปขึ้น
 นึกถึงคุณปกเกล้าเมื่อคราวจน
 จึงแฉะวนเข้ามานมัสการ ฯ

กรานันพระพิจิตรบุษบา
 พังขุนแผนว่าน่าสงสาร
 อนิจจาเคราะห์ร้ายแทบวายปราณ
 นมนานน้อยหรือแต่ทนทุกข์
 นี่หากลูกยากลำบากขอ
 หวังจะแทนคุณพ่อผู้บันบก
 หาไม้ก็จะตายอยู่ในคุก
 เจ้าให้พ่อเป็นสุขมิเสียแรง
 ผัวเมียชอบอารมณ์แซมเปาะ
 หน้าตาเหมาะเจาะใจกล้าแข็ง
 ชาติทหารเหมือนพ่อไม่ย่อแฉ่ง
 ลูกต้องแกล้งนักรัถเฝ้าทักทาย
 แก่นใจแต่ทองบุษบา
 เป็นผู้หญิงเสียข้าขันใจหาย
 คึดๆ ขนมน่าเสียดย
 ถ้าเม่นชายจะให้ไปด้วยพลัน
 ว่าพลางร้องเรียกลูกสาวมา

ศรีมาลาเอ๋ยนั่งทำไม่นั่น
 ออกมาหาพี่ชายอย่าอายกัน
 ศรีมาลาหัวน้ ๆ แล้วเอบมอง
 พี่ชายมาแต่ไหนไม่รู้จัก
 ค่อย ๆ ผลักบานประตูตามช่อง
 เห็นหนุ่มน้อยหน้าवलชนคนอง
 สองคนพ่อลูกประหลาดตา
 อีแม่รับขยับเขยื้อนชิด
 มือสทิดเข้เยาะหัวเราะรำ
 นั่นเป็นไรไครบนเทวดา
 อีแม่ทาบแล้วอย่าว่าไม่ผิดคำ
 ศรีมาลาว่าซ้อซเค่า
 ว่าได้ว่าเขาไม่เป็นถ้า
 จันว่าแล้วจะตำให้ระยำ
 ค่อนซกหน้ากว่าแล้วยมมื่น
 พอพระพิจิตรเรียกเข้ามา
 เจ้าขนขาค่อยเข้ยมเพี้ยมแผ่งเ็น

นางอุทัยจิตใจมิใคร่เดิน
 ก้มเสทิงทรุดนั่งบังนุชบา
 ชกมือไหว้ขุ่นแผนกับพลาขงาม
 ให้อาบหวนอารมณ์แล้วก้มหน้า
 พลาขงามรับไหว้ชายแลมา
 พอสบตาก็ตลึงละลานใจ
 คนนั้นแลแน่แล้วที่เราฝัน
 ทั้งรูปโฉมโฉมพรรณหาพิศไม่
 นื่องเขี้ยวรูปร่างช่างกระไร
 ถึงนางในกรุงศรี ไม่มีเทียม
 ดังพระจันทร์วันเพ็ญเมื่อส่องผุด
 บริสุทธีโอภาสสอาดเยี่ยม
 สองแก้มแหม่มเหมือนจะยั่วเรียม
 งามแสงขมราศีผู้จริง
 ทั้งจริตุกริยามารยาท
 ก็ฉลาดไว้วางอย่างผู้หญิง
 อ่อนช้อยเหมือนเหมือนจะชวนให้ประวัง

จะยมพรายก็พรังเพราะตา
 ดุไหนไม่ขัดแต่สักอย่าง
 นี้คู่สร้างของเรากรรมังหนา
 พอแอลอดสอรับจันยนา
 ดังว่าเจ้าจะตัดเอาหทัย
 หึงอันหมั่นแสนที่เคยเห็น
 ก็หาจับใจเป็นเช่นนั้นไม่
 ถ้ามันได้รวมรักสักจิตใจ
 จะตายไปก็ ไม่คิดสักนิดเดียว
 นึกพลางเจ้าหลายร้ายพระเวท
 ประสบเนตรเป่าไปให้สร้าหลี้ยว
 สรรมาตาต้องมนต์จนลูกเกรียว
 จำเลื่องเหลี้ยวด้วยระเร้งตะถานใจ
 ให้อีกอ้วนป่วนนอกคกประหม่า
 เส้นหาจับจิตดีพิสมัย
 อ่อนกร้อนร้อน ตั้งสุมไฟ
 ยกมือไหวแล้วกลาเข้ามาเรือน

แอบซ่อนมองชมให้กรมจิตต์
 ยิ่งเพ่งพิศพาใจอาลัยเลือน
 ความรักมีแต่ชักกระตุ่นเดือน
 พันเพอนดังจะกลิ้งดังตามอง
 ชะชายคนนี้มีเสี้ยวแรง
 ตั้งหนึ่งแก่งหล่อเหล่าไม่เศร้าหมอง
 ดูเนื้อตัวหน้าตาตั้งทางอง
 ไม่ขัดข้องสวยสมข้างคมคาย
 นึกพลองนางให้ระคายเงิน
 โกลเดินเลยเข้าในห้อยหาย
 อ้อมยิ้มกริ่มตามไปถามนาย
 วันนีดูไม่สบายเป็นอย่างไร
 ออกไปไหวพามาแต่ในกรุง
 แล้ววิ่งกลับเข้มั่งเหมื่อนเป็นไข
 ฤๅผีสา่งหักทายนายตกใจ
 ฉันทจะบนบวงให้กระบานกิน
 ฝ่ามาแต่กรุงฤๅบ้านนอก

อบาทลอนหลอกจงคล้ายให้หายสิ้น
 ขอฝัดน้อบคอยตัวนี้ให้ตกดิน
 บัดยงรันแล้วจะเส่นในมุ้งน
 ศรีมาลาต่อยหัวตงตำเหวจะ
 เฝ้าก่อนเคาะรำไป ไม่บัดส
 นแลศยชาติไพรท่ไหนมี
 เสน่ในมุ้งมอญจัญไร
 เขากันจนตวันนบนลง
 ศรีมาลาบึงพะวงหลงไหล
 บุษบาเห็นซ้ำจึงเกร็นไป
 เป็นอย่างไรสำหรับไม่จัดแจง
 ศรีมาลาฟังว่าก็ลุกไป
 ช่วยดูแลข้าไทให้ตกแต่ง
 จัดสำหรับอดมทงต้มแกง
 ฝาชีแดงปิดปกะแล้วยกมา
 นางยกชามข้าวมา้วยกสำหรับ
 ใจวัน ๆ มิใคร่ออกไปนอกฝา

๒๕๔
ครันถึงจัดวางข้างบิดา
ไม่อาจแยกหน้าเจ้าพลาขงม
พระพิจิตรก็ชวนกันกินข้าว
เจ้าพลาขงมเราประหลาดความ
ตถึงแลศรมาลาความแต่ซาม
กลืนข้าวเหมือนหนามหยู่ในคอ
กลัวเนื้อความจะพุ่งสตรงก็
เหลือบคพระพิจิตรแล้วดูพ่อ
พระพิจิตรรู้ทำตัดพ่อ
อย่างไรหนอกินอยู่ดูระคาย
กินอะไรไม่อร่อยๆพ่อก
ชาวเหนือฝีมือไม่เหมือนล่าง
รสชาติปิ้งจมนั้นจัดจาง
หัวเราะพลาขงมยกเข้าเจ้าพลาขงม
แล้วจึงชักชวนทั้งสองนาย
คางที่นเกิดสขาขอย่าเกรงขาม
บ้านหม้อยู่ในอาราม

จงพักตามชอบใจในห้องนั้น

อัมเสร็จแล้วส่งศรีมาลา

ให้จัดแจงฟูกผ้าทุกสิ่งสรรพ

ท่อนอนน้อยกำมะหยี่ทั้งสองอัน

เสื่ออ่อนสองอันจัดออกมา

ขุนแผนถามพระพิจิตรพลัน

สี่หมอกนั้นอยู่ตฤาเจ้าข้า

พระพิจิตรบอกว่าสี่หมอกมา

อยู่แต่ซราถนัตใจ

เนื้อหนังพาสติจะเหี่ยวคร่า

อันหนูนาค้าเช่าหาขาดไม้

ข้าก็ช่วยเย็บเย็บเวียนมาไป

เกล็ดให้ไอจันนั้นเกลี้ยงดู

ขุนแผนจึงชวนลูกชายพลัน

ไปเย็บม้ายด้วยกันก่อนสักครู่

ว่าพลางทางออกนอกประตู

ตรงไปที่อยู่สี่หมอกมา

อำเภอนครนเห็นยกมือไหว
กันเลียงไว้อรณพคณักหนา

พอลูกเข้าไปใกล้อาชา

ขุนแผนเสกหญ้าให้ม้ากิน ฯ

สี่หมอกมาหญามนต์เข้าจิตใจ

จำได้รู้ภาษาพูดจาสั้น

ลงต้นไม้ ๆ โขกแผ่นดิน

เพียงจะคืนหลุดแหล่งด้วยจิตใจ

เลี้ยวชมตมทั่วทั้งกายา

ขุนแผนกอดม้าน้ำตาไหล

ลอบหลังสี่หมอกแล้วบอกไป

ขานต้องราชภยพึงพามา

ไปติดคุกจนลูกทูลขอโทษ

ท่านปล่อยโปรตจึงได้มาเห็นหน้า

เจ้าพลายลูกวันทองน้องยา

ที่ท่านรับมุกบ้ามากับเรา

สี่หมอกพึงเหลียวหน้าหาวันทอง

ไม่เห็นน้องอยู่ไหนให้สร้อยเสรำ
 มีรูปจะถามความหนักหนา
 เห็นแต่ลูกพ่อคือน้ำตา
 ขุนแผนบอกว่าจะไปทัพ
 หมายจะรบไปด้วยช่วยอาสา
 เพราะได้เคยเห็นใจแต่โรมา
 จะไปได้ฤ่ว่าท่านหย่อนแรง
 สี่หมอกดีใจจะไปทัพ
 เต็มหรับร้องรำคัศขาแข้ง
 ดั่งบอกว่าข้าจะไปอย่าได้แคลง
 ขุนแผนแจ้งทั่วทั้งทักคี่ใจ
 จึงเลือกเด็กหญิงมาเต็มมือ
 ถูเสกด้วยพระเวทอันมุนใหญ่
 บ่อนมำกินหญ้าในทันใด
 ระวังโรคภัยให้บรรเทา
 สี่หมอกกินหญ้าที่เสกสรรพ
 กำถั่งกลับเร็วแรงขนดั่งเกา

ขุนแผนผูกเครื่องอร่ามงามไม่เบา
 แล้วขันขี้เหาะเห่าจากโรงพลัน
 ขันน้อยใหญ่ไล่เล่นดลบทัน
 ห่วงทีไว้องคล่องขยัน
 ถึงน้ำหนุ่มจะเปรียบไม่เทียบทัน
 สารพันถูกถ่านองด้วยว่องไว
 ขุนแผนได้ใจลงจากหลัง
 เรียกอ้ายจันมาสั่งหาข้าไม
 เองคูให้อ้อมหน้าสำราญใจ
 จะเข้าไปในวังพุ่มนี้เข้า ๆ
 ครั้นส่งแล้วขุนแผนแสนสัปดาห์
 เรียกลูกชายมาแถลงเล่า
 พ่อเกรงว่าข้าอยู่เหมือนนาคูเบา
 เราจะยกในวังชนพุ่มนี้
 ด้วยปลอดสันตักกินขมจัน
 เป็นฤกษ์ไถ่ร้างเก้านวิเศษศรี
 มัธยมจะชนะแก่ไพร่

จะเห็นเป็นอย่างไร
 พลายงามความอัศจรรย์มาลา
 ไม่รับมาว่าจะจากพิจิตรได้
 จะแจ้งข้อกล่าวพ้อไม่ตามใจ
 จึงแก้ไขเบือนบังคิดเจรจา
 ว่าไพร่พลบอบช้ำระกำอก
 จะคว่นยกไปไหนนี้เจ้าขา
 ขอให้ไพร่พักสักเวลา
 พอลายเหนื่อยเมื่อยล้าจึงคลาไคล
 ชุนแผนว่าดูเอาเถิดเจ้าพลาย
 จะหยุดหาความสบายก็ไม่ได้
 การรับสั่งว่ายากลำบากไซ้
 ที่ไหนจะเหมือนบ้านเรือนตน
 เจ้าพลายงามตอบว่าหาไม่ได้
 ลูกจะใคร่ปลุกเครื่องอีกสักหน
 ด้วยยังห่อนฤทธเดชทงเวทมนต์
 ขอพักพลปลุกเครื่องเสียสักนิด

ขุนแผนว่าถ้าไปเสียให้ทัน

พรุ่งนี้เป็นวันมหาศัทร

จะปลุกเครื่องก็เรื่องอิทธิฤทธิ์

ประกอบกิจกับฤกษ์ที่เบ็ดไพโร

อันพิธีในเรื่องปลุกเครื่องอาณ

ทำในบ้านไม่เหมือนในป่าใหญ่

ด้วยบ้านเมื่อผู้คนกลั่นเกลื่อนไป

จะระงับดับใจไม่สู้ดี

เจ้าพลายว่าป่าไม้จะปลุกฤทธ

ไม่ประสิทธิ์เหมือนหนึ่งบ้านพล

อยู่ในการป่าช้ามี

ก็เป็นผีสิงตลบปากคอ

ขุนแผนรู้ว่าคิดก็คิดเคือง

เอ็งห่วงเมืองอยู่ทำไมโดนหนอ

ธุระสิ่งไรมีจะรือ

พ่อพุ่มิพั้งช่างกระไร

พลายงามกร้ามพ่อไม่ต่อเถียง

๙๑

พูดเลียงว่าขระหามี่ไม่
แล้วพ่อลูกก็พากันคลาไคล
ขึ้นจวนใหญ่พลายน้อยคนึงนาง
ขุนแผนพลายงามพระพิจิตร
ชมชิดพูดจากันต่างต่าง
ถึงเรื่องรบพุ่งแลหู่ทาง
พูดพลางต่างหัวร่อกันเรื่อยไป ฯ
ครั้นสิ้นแสงสริยสนธยา
พระจันทร์ราเี่ยมเี่ยมเหลี่ยมไสล
เคลื่อนคล้อยลอยฟ้านภาลัย
หมดเมฆบดไหม้หมองมอม
พระพายพามาลาดอองกลั่น
รายรินรสร้อนขจรหอม
ศรีมาลาอาวรณ์อนใจตรอม
ถนอมแนบหมอนข้างเคียงคณิง
ไอ้พ่อพลายงามของน้องเจ้า
ใครเลยจะเอ็นดูให้รู้ถึง

ว่าน้องนมจิตต์คิดราฟง
 ตั้งศรตรงทรวงโลกวิโยคคิด
 พ่อชายตามาสบเมื่อน้องแล
 จะรู้แน่ว่าจะแหงนเกล้งในจิตต์
 ดูลาดเลาเจ้าก็ใครจะเป็นมิตร
 ฤาวิปริตคิดว่าไม่ปราณี
 ออกน้องยากนักด้วยเป็นหญิง
 ต้องซ่อนรักหนักนึ่งอยู่กับที่
 แม้นเป็นชายพ่อพลายเป็นสตรี
 คำนันเป็นตาบจะหมายไป
 นกพลางนางนอนสท่อนหอ
 นาคาคลอมีใครจะเคลิ้มได้
 ให้เฟื่องฟุ้งพลั่งพล่านว่าคาญใจ
 นึกอาลัยไปจนหลับกับที่นอน ฯ

พระพิจิตรขุนแผนพลายงาม
 พุดกันจนยามไม่หยุดหย่อน
 พระพิจิตรว่าเข้าเจ้าจะจร

จงพักผ่อนเสียเถิดทั้งสองรา
ว่าแล้วก็ลุกไปเข้าเรือน

พลาชงามพินเพื่อนเป็นหนักหนา

ชวนพ่อเข้านอนวอนพุดจา

คุณพ่อขานคึกแล้วกระมัง

ฉันทันนี้อย่างไรไม่สบาย

ระตำระสายเห็นคเห่นอยเมือขสันหลัง

นอนเสียแต่หัวค้ำเอาค้ำถึง

พรงนยกลงแต่เข้าไป

ขุนแผนนี้กในใจอ้ายลูกกู

มันสำคัญว่ากูหาไรไม่

กรรมๆ เจียวจะทำเป็นอย่างไร

มันจะแกลังให้ผู้ใหญ่ผิดใจกัน

คิดแล้วก็ทำเป็นมารยา

หลับตานอนนิ่งไม่พลิกผัน

คอยจับแบายคายลูกชายนั้น

เจ้าพลาชงามบ้วนมันในอารมณ

ก่ายหมอนบนสนคลุ้มศรีษะนั่ง
 สดประวิงอกไหน ไส้พุงชม
 กำเรีบรักหนักแน่นแสนระทม
 โอ้เจ้ามพวงพีศรีมาตา
 บ่ำนนั้นเอนอ่อนจะนอนสนิท
 ฤๅคงจิตต์จะนึกเสนาหา
 ดุที่เหมือนจะมีซึ่งเมตตา
 แต่ทว่าเป็นหญิงกึ่งนี้ไว้
 อันความรักหนักแน่นในอกพี่
 ข้อนเจ้าจะรู้ฤๅหาไม
 แม้นรู้แน่แม่เห็นจะอาลัย
 คงมิให้เสียทีพี่หมายจิต
 เขาย่อมว่าถ้ามีมิตรใจ
 แล้วคงไม่สาปสูญมิตรจิตต์
 พี่รักเจ้าเท่าเทียมดวงชีวิต
 นี้จะคิดนใดให้เป็นการ
 จะวนเวียนเพียรพูดให้ ถึงปาก

เกิดปากแข็งขกสมครสมาน
 ด้วยพรงนก็จะไป ไม่อยู่นาน
 จะฟังการผู้ใดก็ไม่มี
 ถ้าจะไว้ส่ขอต่อจากลับ
 เห็นท่าพนักจะยับลงเป็นผี
 ด้วยความรักหนักใจเสียเค็มที่
 จะทวชนทกวันจนบรลย
 จ้าจะคิดเข้าสนิทให้สมนึก
 จึงจะคิดทำศึกต่อไปได้
 แม้นมีได้ศรีมาลาบาใจ
 ที่จะไปเชียงใหม่อ่าสงกา
 ตามแต่บุญกรรมเกิดน้องแก้ว
 คนลับแล้วจะลอบเข้าไปหา
 ถ้ามั่นแก้วพมิเมศดา
 ก็ตามแต่เวลาจะเป็นไป
 ยิ่งคิดยิ่งตรมอารมณ์หมอง
 แสงเคือนเค่นส่องสว่างไสว

น้ำค้างพร่างพร้อยละห้อยใจ
 เสี่ยงไก่อ่แก้วขึ้นกระชั้นยลม
 พังพ้อรอหูดุจนใกล้
 ไม่ไว้ใจแคลงคล้าแล้วทำถาม
 ชุนแผนรู้แบบกายเจ้าพลายงาม
 ไม่ตอบความนิ่งอยู่จะดูที่
 พลายงามสำคัญว่าพ่อหัดบ
 ค่อยขยับลุกย่องมาจากที่
 พ่อออกนอกห้องได้ก็ยินดี
 หมายว่าหน้พินพ้อรอบังเงา
 ชุนแผนลुकมองแล้วย่องตาม
 พอทันถามออกมาทำไมเจ้า
 พลายงามแกก็เอ้อละเมอเดา
 ฉนั้นจะออกไปเบ้าที่นอกชาน
 วันนั้นมันให้ปวดแต่ท้องเขียว
 หลายเขียวแล้วตัวขกส่อเม้นสังหาร
 จะปลุกพ่อขอมารับประทาน

ขนแผนว่าไม่ได้การแล้วเจ้าพลาย
 อ้ายโรคกล่อนเช่นน้ำมันขี้ด้อย
 หมอสักร้อยรักษาก็ไม่หาย
 ว่าพลางทางจงมือลูกชาย
 ย่างกรายเข้าห้องต้องระวัง ๆ
 เจ้าพลายงามจิตใจไม่เป็นสุข
 ล้มนอนแล้วก็ลุกหงาย
 แค้นพ้อเหมือนหัวอกจะฟกพัง
 กระไรช่างแกล้งได้ ไม่เมตตา
 เป็นโรครัดแล้วก็ไม่หลับ
 จะคอยจับให้ ได้ก็ไม่ว่า
 พลาญรำมนต์ขลังสังนิทรา
 ตั้งสมาธิปลงตรงภวังค์
 เป้าต้องขุนแผนแสนสนิท
 ก็เคลิ้มจิตด้วยพระเวทวิเศษขลัง
 หลับสนิทแน่วนิ่งลงจริงจัง
 พลายงามสมหวังสันอวรณ์

ขยับเท้าก้าวย่างออกจากห้อง
 พระจันทร์ส่องแสงจรัสประกายสร
 พระพายพัดบุนผาพาจร
 รวยรินรสร่อนระรินไป
 ครั้นถึงเรือนที่ศรีมาลาอยู่
 แอบนั่งเฝ้าดูด้วยสงสัย
 หลั่งน้ำตอกกระมังยื่นช้ำใจ
 แสงไฟแวบวามตามตะเกียง
 คิดพลางทางร้ายมนต์สกด
 หลับหมดเงียบดี ไม่มีเสียง
 สเดาะกลอนถอนหลุดแล้วมองเมฆ
 เลี้ยวเข้าในห้อย่องเคินมา
 อจกลับตามวาทระจ่างแสง
 เจ้าตกแต่งเครื่องเรือนไว้หนักหนา
 เครื่องแบ่งจัดตั้งไว้หลังม้า
 ขันล้างหน้าพานรองของผู้ดี
 เครื่องนากเครื่องทองสองสำรับ

เรียงลำดับวางไว้เป็นที่
โกษฝังแบ่งรำน้ำมันต้น

โต๊ะหวัดเรียงไว้เคียงกัน

โตกพานหีบมัดจัดซ้อนซ้อน

หึ่งผ้าผ่อนพับเรียบทุกสิ่งสรรพ

เครื่องไหว้พระนั้นจัดตกแต่งกัน

คันฉ่องแฉะงาเป็นหน้าพรหม

กระฉากใหญ่ใส่ตั้งหึ่งไม้สอย

อุบะห้อยร่นรววดุสวยสม

สอาดสอาดลานตานานิยม

พลางชมม่านกางข้างที่นอน

พนใหม่ใส่ทองเป็นลายปัก

นารักรูปร่างบางฉ่อน

ปักกระเด่นเป็นไขใจอวอร์ด

ทูนร้อนรักกันซบซบ

เอาไฟเผาเข้ารักพระน้องนาง

โอบอุ้มใส่ราชรา

ระเด่นแก่งแปลงเป็นจรรกา
 บั๊กเป็นบุษบาเจ้าจวบดัย
 พระรับเร่งชักรถถึงกร
 เข้าสู่ถ้ำมณิกรมย์ขวัญ
 สองกษัตริย์เซยชมสมสู่กัน
 พอรุ่งแสงสุริยันก็จากนาง
 เข้ามาเมืองจะเปลื้องความสงสัย
 ส่งพี่เลี้ยงไว้มีให้ห่าง
 ผลกรรมจำจากจะพรากร้าง
 เผลอชิงนางนี้ก็นิยมไป
 ออกทรงรถชมพรรณบุบผา
 บั๊กปะตาระกาหลาอันเป็นใหญ่
 ให้ลมเพ็ชรหึ่งถันสนั่นไพร
 พัดพาอภัยไปทั้งรถ
 ครั้นไกลไปตกลงกลางน้ำ
 บุษบายิ่งแสนโศกกำสรด
 คึดถึงพระองค์ผู้ทรงยศ

นางระทดระทวยแทบทำลายชนม์
 บั๊กเป็นระเด่นเที่ยวตามหา
 ค้นคว้าจบแหล่งทุกแห่งหน
 พระวงศาแยกย้ายหลายตำบล
 แปลงตนเป็นบันจู่เหวไฟ
 ฉลาดนักบู้กังม่น้อยฤา
 ช่างฟัดครอเรือฟัดไฟไม่
 อันองค์บุษบาใจ
 พิเคราะห์ไปเหมือนเจ้าศรีมาลา
 อันอกของระเด่นมนตรี
 เหมือนอกพนทไทรหา
 คล้ายระเด่นกับพระนุชบุษบา
 แต่ไม่มีจรกาจึงผิดกัน
 ถ้าใครเป็นจรกาเข้ามาเกล้ง
 ไฟไม่แปลงอย่างเช่นระเด่นนั้น
 จะเอาดาบประเคนเน้นหัวมัน
 แล้วสรวลสับตั้นแปรแลฆ่าเลื่อง

๑๒๒
เพียงจันทนตงชมพูสังข์
ฉลุฉายพรายพรังพร้อมทั้งเครื่อง
แล้วจิตรบัตทองตรองเรือง
มั่งเหลื่องแพรตอกกระเด็นลอย
หน้าระบายลายทักสลัปลี
ข้างมั่งมีเส้าหางมาห้อย
เบ็ดมั่งค้อยมอมเห็นน้องน้อย
เจ้าหลับผอบเพ่งพิศจิตต์ทวย
พักตร์พริ้มเหมือนขมอยู่ทั้งหลับ
ประทีปจับหน้าवलชวนสมาน
เจ้านิทรามารยาทไม่มีปาน
ยิ่งคิดก็ยิ่งชวนสวาทเดือน
ค้อยประคองลงจูบเจ้าทั้งหลับ
หอมกระไรใจจับขยับเขยื้อน
พอต้องเต้าตัวสั่นให้พันเพื่อน
ค้อยลุ่มเลื่อนโลมเล้าละลานใจ
จับแล้ววางเต้าเฝ้ากลัดกลุ้ม

ด้วยรุ่นหนุ่มสาวหาเคอะไม่
 จะปลุกนางกัฏฐ์ร้องข้อย่างไป
 กลายเวทแล้วก็ โอให้สำเนียง ฯ
 ครานันสรมาลานาร
 รู้สึกสมประคได้ยินเสียง
 ลมตาเห็นชายอยู่ปลายเตียง
 เข้มองเมียงจำได้ว่าพลางาม
 นางสำคัญในจิตคิดว่าฝัน
 ไม่หวาดหวั่นข่มแล้วก็ทักถาม
 น้อย่างไรใจกล้าเข้ามาตาม
 จะเกิดความงามหน้าพากันอาย
 เจ้าพลายได้ฟังเขานั่งอ
 นางรู้ว่าคนจริงมึงขวัญหาย
 ตกใจเพียงจะคืนสิ้นใจตาย
 ร้องว้ายแล้วก็ซบสลับไป ฯ
 อเมย์รับหลับอยู่ก็เฉลียง
 ได้ยินเสียงนายร้องก็จำได้

ถูกขึ้นด้วยตระหนกตกใจ
 เข้าห้องในมองเมืองถึงเตียงพลัน
 เห็นเจ้าหนุ่มอันนางวางบนคัท
 รู้จักว่าเจ้าพลายกัศมายม้น
 ก็แจ้งใจในเหตุปัจจุบัน
 มาถวายนั่งนำส่งให้เจ้าพลาย
 พอเอาผ้าชุบน้ำลูบหน้า
 ลูบไล่ไปมากกว่าจะหาย
 แล้วปลอบโยนตามใจให้สบาย
 ถ้าชื่นใจแล้วจะตายในพริบตา
 ว่าแล้วเปิดห้องย่องกลับไป
 อเม้ยยืมละไมอยู่ในหน้า
 คอยดูผู้คนจะไปมา
 ด้วยสังสารศรีมาลา กับพลายงาม ฯ
 จะกล่าวถึงท่านพระพิจิตร
 หลับสนิทเสียดูกตกใจหวาม
 จะเกิดเหตุอะไรไม่รู้ความ

จังร้องถามอเมี้ยเฮียเป็นไร
 กุแว่ว ๆ เหมือนเสียงศรีมาลา
 มั่งลมตาขึ้นพั่งมั่งๆ ไม่
 อเมี้ยเฮียตอบไปทันใด
 นายท่านเรียกฉันไปให้ บัดขง
 บัดมาบัดไป ไม่ทันดู
 จังจากมันอยู่ที่ในอุ้ง
 ฉันบัดมันพลัดลงจากมั่ง
 ถูกพุงเธอจังร้องออกกองเรือน
 พระพิจิตร์ว่าคู่อมญ่ถ่อย
 สักหน้อยอ่อนจะเลยเป็นกลากเกลอน
 บุษบาวาฉันก็ได้เตือน
 มันเขื่อนไม่ดูแลแต่กลางวัน
 ฝ่ายว่าชนแพนพ้ออยู่หอนั่ง
 สดุ้งพินต้นพั่งใจหวนหวน
 ออพลายหายแล้วไม่เคลวักกัน
 อ้ายเข้เคาตงถลันไปเข้มั่ง

อ้ายตกเข้กรรมมาทำเซ็ง
 พรุ่งนี้เห็นจะเกิดยุ่ง
 แต่ตรืรอร่องแก๊ไซส์ใส่ถุง
 คินยังรุ่งไม่ระงับหลับนอน ฯ

จะกล่าวถึงนารีศรีมาลา
 ค่อยฟื้นตนมายังเหนื่อยอ่อน
 ได้สติลืมตาด้วยอาวรณ
 เห็นเจ้าพลายกอดซ้อนไว้ทั้งตัว
 มีอหังกูบน้ำชะโลมหน้า
 นางประหม่าขนพองสยองหัว
 ใจเต้นหวานหวานด้วยความกลัว
 ยังมีนัยน์มรั้ที่จะหนีไป
 จึงค่อยเคลื่อนไหวตัวลงจากตัก
 ลอายนกนึ่งนอนถอนใจใหญ่
 ค่อยกระดิกพลิกตัวเข้ข้างใน
 เจ้าแก้งหันหลังให้ไม่แลดู ฯ
 กรานนพลาขามทรมาสวาท

ยัยไม่อาจถามทักเป็นสักครู่
 ด้วยอาการอย่างไรยังไม่รู้
 เห็นนอนอยู่ดิ้นดิ้นค่อยมีใจ
 จึงหยิบพัดหางปลามารินเพย
 นื่องเอียนนอนเกิดจะพัดให้
 เมื่อตะกฟัดตกกระไร
 ถีบวรลยพี่ชายจะตายตาม
 พี่บนบวงเหวดคางมาช่วย
 จึงรอดด้วยเทพโถมิได้ห้าม
 ท่านเอ็นดูโถมถายกับพลาขงาม
 เพราะเห็นความรักพี่ต่อน้อง
 แค้นเลพบสบตามือมาถึง
 พี่เหมือนหนึ่งกับปลามาติดข้อง
 ก็ร้อนรักจึงคั่นป้อง
 ถ้าเจ้าไม่ปรองดองก็ทำตาย
 เหลือทีพี่จะโคกโรครักร้าง
 ช่วยรักษาพี่บ้างพอห่างหาย

เชิญเจ้าเดินหน้ามาหาพี่ชาย
พูดก็ปรายพอให้ พี่มน้ำใจ ฯ

ครานี้เวลานางศรีมาลา
ได้ฟังวาจาขึงรักใคร่

แต่หากมารยาแกล้งว่าไป

นี่ยากรู้ว่าใครให้เข้ามา

เป็นผู้ ค้างไม่มีอชฌาสัย

ไม่เกรงใจพ่อแม่แต่สักหน้า

รู้จักกันก็ ไม่ทันล่วงเวลา

จะเข้ามาแท้แท้แก้วรัก

รักจริงนึ่งไขมิไปขอ

บอกแม่พ่อเป็นผู้ใหญ่ให้ประจักษ์

ล่วงเกินแล้วมาเชิญให้ท่ายัก

นี้จะให้ใครสมัครไปทักทาย ฯ

อนิจจาแก้วตาช่างว่าได้

ไม่เห็นใจหรือว่ารักสมัครหมาย

พี่กล้ำมาถึงตัวไม่กลัวตาย

ก็เพราะรักโฉมฉายกว่าชีวิต
 ถ้าสามารถอาจขอต่อพ่อแม่
 แน่แล้วที่จะขอต่อพระพิจิตร
 ท่วงทีก็จะสมอารมณ์คิด
 ท่านเป็นมิตรกับบิดามาช้านาน
 เมื่อนั่งกินข้าวเย็นเห็นญาปล้ำ
 ท่านหยอกเย้าพ้ออย่างว่าลูกหลาน
 แต่สุดท้ายเพราะติดราชการ
 จะต้องคุมพวกทหารไปฟรัง
 ถ้าร้างรักหักใจไปจากเจ้า
 ทุกคำเข้าจะระทมดังกรมผู้
 กองบรรล้นไม่ทันเป็นมิตร
 ไซ้ว่าพ้องจิตต์จะคิดร้าย
 เพราะขัดขวางอย่างอื่นไม่คิดเห็น
 จำเป็นจึงเข้ามาหาโฉมฉาย
 ถ้าเจ้าไม่ปรานีพ้อยอมตาย
 ขอฝากกายไว้ ในห้องของน้องรัก ฯ

ศรีมาลาฟังความพลาบงามว่า
 นางศรีครุฑราทุกสิ่งจริงประจักษ์
 นึกถึงตัวกลัวอาบยังรำลึก
 เหมือนชนวนชักสายไว้ที่ในเรือน
 ถึงเพียงนี้แล้วที่ ไหนจะไปจาก
 ยากที่จะผัดวันประกันเลื่อน
 หวังใจนางความรักก็ติดเคื้อน
 จึงลุกเบือนหน้าก่อนเจ้าพลาบงาม
 อ้อชาวกรุงศรีเข่นนเจียว
 ถลาดเฉลยวณลมเป็นคมหนาม
 จะว่าไรแก้ไขได้ทุกความ
 มิน่หญิงวิ่งตามกันปรอปรอ
 ว่ามาถึงพิชิตดีดผู้หญิง
 ครันติดทัพกลับนึ่งไม่สู้ขอ
 ไปทัพก็ไม่ไปไกลทรอ
 จนแม่พ่อหัดบ่ไหลเข้าในเรือน
 ไม่ยอมกลัวว่าจะบรรลัย

ชาวบ้านนอกที่ไหนใครจะเหมือน
 ถ้างูงได้ใจเบาให้เจ้าเชอน
 ไม่ถึงเดือนก็จะทิ้งวิ่งไปทัพ
 ปด้อยนางร้างเปล่าอยู่ข้างนี้
 ค้อให้ค้อยร้อยปี ไม่มกลับ
 ให้เสียตัวชั่วระยะยาัย
 เพราะสับปลับหลงสับให้เล่ห์ชาวกรุง
 กันขอบคุณที่อุตส่าห์รักษาไว้
 ไปเสียเกิดพ่อไปจะโกธรรุ่ง
 ถ้าพ่อแมรู้ ความจะตามนง
 คงโกรชย่งไม่ให้ตั้งใจบอง ฯ
 นื่องเอ๋ยที่จะไปอย่าได้คิด
 สันชีวิตก็จะตายอยู่ในห้อง
 พี่ไม่ถวงหลอกดอกกะนื่อง
 จะครอบครองเป็นคู่บ่จนตาบ
 ปราณพี่เกิดเจ้าอย่าเฝ้าคอ
 ถูกถ้อนแล้วเช่นนี้ ไม่หนีหน้าบ

ว่าพลวงอิงแอบแนบกาย
 เจ้าพลายจับต้องจะลงใจ
 ศรีมาลาบ้องบัดสับค้เบี่ยง
 เขาว่าแล้วยังเมียงเข้ามาใกล้
 สัญญาว่าแต่ปากยากอะไร
 อย่าคว่นไค้นะจงยังซังใจคึก
 ถ้าจริงใจก็ให้ความสัตย์ก่อน
 ให้แน่อนนภายหน้าว่าสุจริต
 เชื่อได้จึงจะปลงลงเป็นมิตร
 ถ้าเบือนบิตอย่าสำรวยให้บ่วยการ ฯ
 จริงจริงกระนั้นถนัดองแก้ว
 มันก็แล้วมิให้น้องต้องว่าชาน
 พะให้ความสัตย์ปฎิญาณ
 ขอบันดาลเทวดาจงมาฟัง
 ถาพนทงขวางร้างหย่า
 ไม่เลียงเจ้าศรีมาลาไปวันหลัง
 ขอให้มื่ออันเป็นเห็นจริงจัง

ลงนรกตกกระทงถึงโลกันต์
 ฟ้าให้สัตย์ปฏิญาณอย่างนั้นแล้ว

น้องแก้วยังสงสัยฤๅไรนั้น

เชิญเจ้าช่วยรับรักพี่หนักครัน

จะหวาดหวั่นต่อไปไม่ต้องการ ฯ

เห็นแล้วว่าพี่รักน้อง

คงปรองคองร่วมรักสมัครสมาน

แต่ว่ายังเป็นไขให้สับสน

ขอผัดพอนานนานจะตามใจ

เจ้าพลากรู้ใจไขมารยา-

ไม่รอช้าก่อครัดกระหวัดไขว่

ประจวบจุบหลอตในสไบ

นางปลักไสอยู่จนพัวพันนอน

ทั้งหนุ่มสาวคราวแรกภิรมย์รัก

ไม่ประจักษ์เสน่หามาแต่ก่อน

กำเรีบรักเหลือทนทรมร้อน

พอร่วมหมอนก็เห็นเป็นอัศจรรย์

เหมือนหนึ่งพายุกลามาเป็นคลื่น
กรนกรนพารองกองสนั่น

พอฟ้าแลบแปดแปดเปรี้ยงลงทันควัน

สะเทือนลั่นดินฟ้าจลาจล

โลกธาตุหวาดไหวได้สักครู่

ก็ซู่ซู่สาदनองดองฝน

ซู่ซู่โขกแหล่งหล้าสุธาตล

ทั้งสองคนรสรักประจักษ์ใจ ฯ

ครานั้นนวลนางศรีมาลา

เสนหาจับจิตต์พิสมัย

แอบแผ้วเคียงข้างไม้ห่างไกล

เอาสไบขับเนื้อที่เหอนอง

พัดพลางถามผ้ากล้วยัดโรย

หิวโหยฤฯจะหาของ

เจ้าปลายสรวมสอดทอดประคอง

ได้แนบนิ่งแนอนมพ้อมพิพม์

กินอยู่ไม่ต้องกล่าวทั้งกาเหวน

ชนสวรรค์เห็นวิมานอยู่หวิบหวิบ
ต่างพริ้งคัลลึงเกล้าเผ่ากระฉิบ

งุบงิบกันจนม้วยผอยหลับไป ฯ

จวนอรุณเรือฟานภาแห้ว

ไก่อ่แก้วขึ้นแรงปัจจุสมัย

ศรีมาลาตื่นก่อนนอนฤทัย

ด้วยจำใจจะต้องพราดจากตัวนั้น

นางล้างหน้าทาแป้งแล้วหัวเหว

ค่อยขยับจับตัวพลุกสั่น

ตนเกิดจวนจะแจ้งมสงสวน

อยู่ด้วยกันชั่วไปจะไค้ฮาย

เจ้าพลายตนพนตัวมัวแต่จวบ

โถมลอบอยู่มีไครจะผันผาย

จะเห็นห่านางไปให้เสียตาย

ทั้งฉายลุกมาล้างหน้าพลัน

ศรีมาลาพาไปท่เครื่องแป้ง

ตกตั่งแป้งร่ำมาดอกไม้กลั่น

เจื่อนำอบปรุงประทีนกลิ่นจันทน์
นางจัดสรรให้ผิวแต่งตัวไป

เจ้าพลายประแบ็งแต่งตัวแล้ว
จะคลาดแคล้วก็สท่อนถอนใจใหญ่
นั่งลงอุ้มนางวางตักไว้

ยังอาลัยนั่งอนาถไม่อาจจร ฯ

ครานั้นนางสนมมาลา
เจ้าโศกาสอัสส่อนอ่อน
นึกได้เหลียวหันมามาวอน
คิดก่อนนะจะไปไกลจากน้อง
เรื่องของเรานี้ใหญ่ไม่รู้อะไร
ต้องคิดอ่านลากหนามไว้จุกช่อง
พอไปเพื่อใครจะขอร้อง
อย่าให้ต้องขึ้นขัดคำบิดา
ถึงน้องจะยากเข็ญเป็นอย่างไร
ก็คงจะเอาใจไว้รอท่า
เสร็จราชการที่พริบกกลับมา

ย่นเขื่อนซ้ำให้ม้วยด้วยตรอมใจ
 พลาญงามความอาลัยใจละเหี่ย
 พังเมืงไม่กลืนน้ำตาได้
 ๔๕ สลัดที่จะห้วงไย
 พี่จะไปบอกพ่อให้ซ่อนน่อง
 ถึงกระไรให้ขอพ่อไต่มน
 บ้องกันมิให้ใครเกี่ยวข้อง
 ถ้าหากว่าบิดาไม่ปรองดอง
 ถึงจะต้องพ้นคอมมิชไป
 อย่าวิคกลมกใหม่เลยน้องแก้ว
 ไปแล้วพี่หาลืมปลื้มจิตต์ไม่
 เข้างจำคำสัตย์ของพี่ไว้
 เสร็จศึกเมื่อไรจะรับมา
 อย่างร้องไห้ไปน้กกจพั้งพี่
 พรุ่งนี้ใครเห็นจะผิดหน้า
 ว่าพลาญทางช่วยเซ็ดน้ำตา
 แล้วชุบชายบ่ยขวาจะคำจร

ครมลาอาลัยใจจะขาด
 เจ้ามีอาชดูหน้าตั้งแต่ก่อน
 ก็ผละพัวตัวเจ้าเขานอน
 ลงแอบหมอนซ่อนหน้าไศภาลย์ ฯ
 ครานั้นจึงโฉมเจ้าพลายงาม
 แลตามเมษขวัญให้หวนไหว
 รามรามจะใคร่ตามกลับเก่าไป
 แต่จึ่งใจจะสว่างกระจ่างฟ้า
 หักใจเตีรอกมานอกห้อง
 ค่อยค่อยบ้องบังเงาเข้าริมฝา
 ถึงหอนั่งคงใจจะไศยา
 เห็นบิดาตนอยู่ก็รักใจ ฯ
 ครานั้นขุนแผนแสนศรัทธา
 เห็นพลายงามถามว่ามาแต่ไหน
 เจ้าพลายทำเฉยเอ๋ยตอบไป,
 ฉันทปวดท้องลงบรรไดไปที่เว็จ
 ขุนแผนว่าเว็จไหนในเมืองนุ

ถึกกับเครื่องเบ็งแ่งไว้เสร็จ
หน้าตาหาเบ็งเป็นเม็ดเม็ด

กูรู้เช่นเห็นเทจอย่าหลอกหลวง
มาอยู่บ้านพระพิจิตรผู้บิดา

พระคุณท่านมีมาเป็นใหญ่หลวง
เองจึงจำบละลาบละลวง

บั้งอาจลวงลูกท่านผู้มีคุณ
หากว่าคิดหนีหนงดวยการทัพ

หาไม่กูจะจับตงใต้ถุน
ไม่ถูกหวายลายพร้อยก็เป็นบุญ

ทำวันแล้วจะว่าประการใด ฯ
กรานนพลาขงามหรรณสวาท

ฟังพ่อบรักษาหาเถียงไม่
คิดไปได้ทีก็ดีใจ

กราบไหว้ว่าลูกนผู้ดีจริง
ด้วยความรักอีกอ่อนเหลือกำลัง

ราวจะคลั่งจะไคล้ไปทุกสิ่ง

ไม่รู้ที่จะสลัดทิ้ง
 ถ้ายิ่งไปสักนี้กว่าตาย
 จะพบบุญคุณเพื่อช่วยขอสู้
 กว่าจะไม่อยู่เมื่อตอนบ้าย
 กิดไปไม่ตลอดจะวอดวาย
 จึงบ่นบ้ายเข้าห้องน้องศรีมาลา
 อ่อนก็เป็นมิตรจิตต์ไม่คิดแค้น
 คุณเพื่อก็กเห็นแบ่งที่ประหน้า
 ลูกได้ให้คำมั่นเป็นสัญญา
 ว่าจะบอกบิดาให้ขอร้อง
 ถึงกระไรได้มันพอกันเท็จ
 การเบ็ดเสร็จไว้ว่าเมื่อขาดต้อง
 คุณพ่อโปรดด้วยช่วยปรองดอง
 จะได้คล่องอกใจไปราว ๆ

ครานั้นขุนแผนแสนสนิท
 นิ่งคิดใคร่ครวญดูวันถึ
 การทั้งปวงล่วงเลยถึงเพียงนี้

จะทิ้งไปไม่ดีเป็นเนรคุณ
 อองามก็หลงจนงงววย
 ไม่ช่วยไปข้างหน้าจะวุ่น
 คกกระไดพลอยโผนโจนเอาบุญ
 ทำเป็นหุ่นหันไทรธเจ้าพลาญาม
 อ้ายลูกนอกพ่อก็อ้อนความร่อน
 เมื่อแต่ก่อนทำไมไม่ไต่ถาม
 เอาแต่ใจหนุ่มตะกรุมตะกราม
 เกิดความแค้นมั่งอ้อพ่อทำไม
 ถ้าไม่รักพระพิจิตรผู้บิดา
 ภูเขาพักปรารถนาพุดจาไม
 ลูกของท่านท่านรักดังดวงใจ
 มั่งทำให้เสียตัวเหมือนชั่วช้า
 ก็จะต้องแก้ไขเสียให้หาย
 อย่าให้ท่านอับอายขายหน้า
 ถ้าว้นหน้าทั้งขว้างนางศรีมาลา
 กุมีหม่าอายนับว่าเป็นชาย

เจ้าพลายดีใจกราบไหว้พ่อ

ขออนุมัติใหม่ทีละหลาย

ว่าพาลงลงหน้าทางสองนัย

แล้วเมื่อกราบออกมาอุทานเรือน ๆ

จรรโลงถึงนวดนางศรีมาลา

เจ้าโศกอาลัยใครจะเหมือน

ทอดถอนใจให้พ้นเพื่อน

นอนเรือนอยู่จนเช้าเจ้าไม่ลุก

ผ้ายอเนียงเห็นนายยังหายเงียบ

ลือชื่อย่องกริบใกล้เข้าไปปลุก

เห็นนายเฉยเฉยทำเหมือนเป็นทูล

ลงนั่งปักแกล้งสก่อนแล้วถอนใจ

อนิจาขัดสนช่างจนยาก

แต่จะหาใส่ปากมิใครได้

ยังซ้ำฝันเห็นให้เป็นไป

ว่าเทพไทเธอมาเมื่อกันนี้

กลับไปเมื่อใกล้จะสว่าง

ไปกลางทางเธออยากหมากบุหรื
เบ๊ยหอยแต่สักร้อยกั ไม่มี

จะเอาที่ไหนไปให้เหวดา
นายคั้นจะต้องขันคำตัวไซ้
ด้วยสังสารเทพไทเป็นหนักหนา
นำเอ็นดูเธอสุ่หาะลงมา
ถ้านายไม่เมตตาจะเล็ยใจ ฯ

ศรีมาลาไม่อินังกำลังเฉย
พังอเม๊ยแก้ฝั้นไม่กลั่นได้
ลูกขี้นต๋อยหัวตัวจัญไร
ไม่มีเลือกเลือกไปเที่ยวล่องรู
มึงอย่าพูดมากปากสำรวย
มานั่งช่วยกันทำเสี้ยสักรู้
ว่าพลางเจียนหมากแล้วจิบพลู
บุหรืมีในตู้เอาแก้มัด
เข็บกระทงประจงเจียนฝาชื
ใส่หมากพลูบุหรืที่นางจัก

ทั้งของกินระหว่างทางอัคคัต
ใส่ขวดอัดผูกผ้าตราประทับ
จัดเสร็จซ่อนใส่ในตะกร้า
แล้วเอาผ้าซ่อนเข้าเป็นลำดับ
เองเอาไปให้คือแม่รับ
ของกำนัลเวลาทักหมั้น ฯ

จะกล่าวถึงพระพิจิตรบุษบา
สั่งผู้คนจนเวลาสักโมงครึ่ง
เบิกเสปียงเลี้ยงกันเองคั่น
ครั้นเสร็จจึงออกมาหาสองนาย
พอนั่งลงบุษบา ก็เรียกไป
ศรีมาลาเป็นไรไปไหนหาย
พ่อแผนจะไปแต่ในงาย
สายแล้วสำหรับไม่ยกมา
อี่เมียบอกไปใจคอหาย
ผงเข้าตานายเมื่อลางหน้า
ยังปวดเสปเต็มทเห็นขี้ตา

บขบว่ามึงเป็นแต่เล่นลั่น
ทั้งนายมานั่งตั้งสำออย

สักหน้อยตาค่อนจะบวมปลิ้น
ชวลีมอญหน้าเปิ่นเห็นแกก๊น
น้ำขมิ้นไม่เอาไปให้หย้อคตา ฯ

เจ้าพลายงามได้ฟังนั่งงั้น

อโคนสำคัญมันหนักหนา
คงรู้เห็นเป็นใจกับศรีมาลา
นกหน้าไฉไลแล้วเมื่อคนน
ที่เข้าไปช่วยเหลือนางแม่
แล้วช่วยปดพ่อแม่ออกถวนถ
นั่งนักรกครองเห็นของท
ได้ทบอบบมบาพลัน

คุณแม่แกผงเข้าตาชา
ถาลมตาในน้ำคขยัน

กระตูกหนังตาช่วยไปด้วยกัน
ทำอย่างนั้นจะหายระคายตา ฯ

บุษบาได้ฟังนั่งหวั่น
 พ่อคุณฮาร์ดหน้า
 อีแม่มีงจำเอาตำรา
 ไปบอกศรีมาลาเหมือนพ่อพลาย
 แล้วหันหน้ามาพูดกับขุนแผน
 แม่เ็นแค้นตัวเองมีรู้หาย
 มีลูกก็ ไม่เห็นเป็นลูกชาย
 ยิ่งเสียดายอยากได้ไว้สักคน
 ครานี้ขุนแผนแสนศักดา
 เห็นสบท่าตอบต่ออนุสนธิ์
 ลูกได้ฟังฟังเท่าเมื่อคราวจน
 มีพระคุณเป็นพนคณา
 แต่ทริตรองจะสนองพระคุณตอบ
 ทิตตรอบคอบเป็นหนักหนา
 ยังไม่เก็บสิ่งใดในปัญญา
 จนขนมมาถึงพิจิตบุรี
 มาถึงธำรงแต่เข็นวาน

เห็นการสมควรเป็นถวนถัก
 คุณพ่อแม่ลูกชายนั้นไม่มี
 อองมานี้ลูกจะยกให้ช่วงไร
 ให้แทนคุณต่างตัวทั้งพ่อแม่
 แล้วแต่จะคิดหาว่าไม่

คุณพ่อจะเห็นเป็นอย่างไร
 ใจเด็กก็สมัครรักผ้าท้าว ๆ

ครานั้นพระพิจิตรบิดา

ฟังว่าเต็มใจให้ลูกสาว
 ย่อมแล้วตอบความตามเรื่องราว
 ไม่ต้องกล่าวอุปมัยไปเป็นเพลง
 เจ้าว่าข้าก็เห็นว่า เป็นมิตร
 ที่จริงจิตคิดคู่ก็เหมาะสม
 แต่เป็นชาวบ้านนอกยังออกเกรง

ลูกข้าเองมันไม่สู้อะไร
 เป็นแต่คนซื่อซื่อไม่ค่อย
 จะเขาดึงชาวตรึงนั้นไม่ได้

ฉวยวันหน้าถ้าลูกไม่ถูกใจ
เจ้าจะทำฉันได้อะไรให้อาย. ๑

จนแผนนบเนียนตอบพระพิจิตร
ข้อนั้นลูกก็คิดเป็นเหลอหลาย
เอาทานมาดลาคทานบนเลนอพลาย
หายวิตกแล้วลูกจึงพูดว่า
อันเช่นศรีมาดานารี
ถึงที่ในกรุงศรีสุทธา
ทั้งรูปร่างท่วงทีกริยา
พอลูกมาเห็นลูกก็ถูกใจ
ถึงอองามจะเป็นเจ้าพระยา
แขกไปใครมาก็รับได้
ทั้งตัวลูกก็อยู่จะดีไป
คงมิให้อับอายขายหน้าเท่า ๑
พระพิจิตรจึงว่าถ้ากระนั้น
พอเชอกันวางใจที่ในเจ้า
แต่ขุบขาคะว่าข้าใจเบา

ลูกของเขาเจ้าถามบ้างเป็นไร ฯ

นุชบวได้ฟังนั่งอมยิ้ม

ใจสมัครรักป่ไม่บอกให้

แต่ก็คิดก็คิดถึงตะขวงใจ

เป็นผู้ใหญ่จะดูแคลน

จึงว่าลูกข้าคนเดียว

จับเคียวมาแต่น้อยคอยหว่าน

ขอไปแม่จะได้ที่ไหนแทน

พ่อแผนก็จำเพาะมาเจาะจง

เพราะรักเจ้าต้นเหลื่อเหมือนเนื้อไข

ไม่ขัดใจจำตามความประสงค์

แต่ที่ว่าข้าจะบอกออกตรงตรง

ยังนึกสงสัยบ้างทางเจ้าพลาย

มีธุระทางไกลไปเมืองลาว

สาวสาวทางนั้นมันมากหลาย

ถ้ากระไรไปถูกลูกเจ้านาย

ที่พูดกันมันจะกลายเป็นเหลวเลขะ

จะทำให้เสียหายฝ่ายผู้ใหญ่

เกิดระกำเข้าใจกันไปเถอะ

เขาจะว่าฉันเป็นคนเคอะ

ช่างมเซอะไม่รู้ จะดูชาย

ที่ว่ามีไชจะตติรอน

รักเจ้ามาแต่ก่อนนั้นเหลือหลาย

จะควักแก้วตาไปให้เจ้าพลาย

ก็เบี่ยงบ่ายอย่างไรให้มันคง ฯ

ครานั้นจึงโฉมเจ้าพลายงาม

คิดแล้วกล่าวความตามประสงค์

ถ้าหากท่านผู้ใหญ่ได้ตกลง

ที่ตรงดั้นนั้นอย่าได้แคลง

ถึงจะไปนอกฟ้าป่าหิมพานต์

อันที่การนอกใจอย่าได้แนง

แม้จะให้สัญญาปิดตราแดง

จะขัดแกงใดให้ในสัญญา

ถึงเค็กรู้พระคุณแต่หนหลัง

พ่อแม่เล่าให้ฟังเป็นหนักหนา
 จะขอเป็นเกือกทองรองบาท
 คุณแม่พ่อขออย่าได้ปรารภ
 ขุนแผนพ่อพูดต่อเจ้าพลายงาม
 ความที่มันสำคัญน่าจะสม
 เห็นจะไม่โกหกพลิกม
 แค้นานนมหนักไปก็ไม่ได้
 ลูกคิดว่าถ้ามั่นต่อกันไว้
 ถึงห่างไกลก็พะวงตรงที่
 เหมือนตัวไป ใจอยู่ด้วยคุ้ม
 อย่างนี้เป็นทำนองที่บ่งกัน
 วันนั้นก็ประเสริฐเลิศคึก
 จงปราณรับรองซึ่งของมัน
 แล้วจึงทำเหย้าเรือนหาเดือนวัน
 การเหล่านั้นฝากไว้ในเจ้าคุณ
 ด้วยจะต้องไปทัพรับอาสา
 การของลูกข้างหน้ายังว่าวัน

คุณพ่อแม่เบตตาได้กรุณา
ให้อุ่นอกเช่นครั้งแต่หลังมา ฯ

ครานั้นท่านพระพิจิตร
ซึ่งบวชบวชสมคิตกัฬรรมา
รับทองนั้นไว้มิได้ช้า
พระพิจิตรจึงว่าเป็นโรบี
เจ้าคิดอ่านการศึกเอาเชิงใหม่
ถ้าคล่องใจคงสำเร็จราวเดือนยี่
ยังจะต้องคุมทัพกลับธานี
ก็เดือนสี่แลประมาณการวิวาห์ ฯ

ครันตกลงปลงใจให้ทันแล้ว
ต่างคนพ่องแผ้วเป็นหนักหนา
สำหรับพร้อมต้อมนั่งกินข้าวปลา
สนทนาเบิกบานสำราญใจ
เลียงคู่กันสำเร็จเสร็จสรรพ
พอฤกษ์ลาคลับหาเข้าไม้
พระพิจิตรมาส่งลงบันได

ออกจากจวนไปยังวัดจันทร์ ฯ
 ฝ่ายอ๊้อมยัดักทางอยู่ห่างบ้าน
 พอจนแผ่นดินผ่านพ้นที่นั้น
 กระแอมไอลให้เสียงเป็นสำคัญ
 เจ้าพลายหันมาดุกรู้ที่
 จึงหลักเข้าข้างทางหว่างต้นไม
 ถามว่ามาทำไมจนถึงนี้
 อ๊้อมยบอกว่าตะกร้าน
 มีของดีจะขายพ่อพลายงาม
 เจ้าพลายข้มแล้วว่าข้าอยากได้
 จะถูกแพงเท่าไรไม่ต้องถาม
 รับตะกร้ามาให้ ไพร่แบกตาม
 เอาเงินสามตำลึงส่งให้อ๊้อมย
 แล้วค่อยงุบงิบกระซิบส่ง
 กลับหลังเข้าเรือนอย่างเชื่อนเฉย
 ถ้านายยังร้องไห้ไม่เสบบ
 เจ้าคนเคขปญัตคือขุ้อตรา

ปลอมโยนนางไว้อำเภอให้เศร้า
ตัวเจ้าจงพิทักษ์รักษา

ให้เป็นสุขค่าเจ้าจนเรามา

เงินตราข้าจะเติมเพิ่มรางวัล

ว่าแล้วเท่านั้นก็ผันผาย

เจ้าพลายปรีดีเปรมเกษมสันต์

รับตามบิดามาวัดจันทร์

แล้วช่วยกันจัดพลพลโยธี ฯ

NATIONAL LIBRARY

125

โคลงถวายพระพร

โคลง ถวายพระพร สมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโกสินทร์ ในวสันตศุภดิ พ.ศ. ๒๔๖๒ ส่งไปพร้อมกันด้วย
ด้วยรูปไข่สี่ซอกโคเด็ก

ฝากพลับรูปไข่ด้วย	ทูลถวาย
เฉกเช่นไข่ขวัญหมาย	อรรถ
นิพนธ์พจนัน์แทนบาย	ศรีปาก ชามแฮ
สมโภชวันเฉลิมนี้	เพิ่มพร้อมพรถวายฯ
สมเด็จพระพี่เจ้า	จอมสยาม
จงโปรดปราศพยาธิความ	ชุ่มใจ
เสวยสุขสวัสดิ์ดำรง	วรรณผ่อง เพ็ญเทอญ
เจริญพละพระชนม์ให้	ร่วมร้อยปีประมาณ

ฉันทถวายพระพรสมเด็จพระเจ้าฟ้ากรมหลวงศรีรัตนโก.
สินทร์ ในวสันตศุภดิ พ.ศ. ๒๔๖๒ ส่งถวายจากบ้านแข็ง.

สถิตสถานบ้านแปงแหล่งตำบล จวบกันยายน
สิบสี่ประสพครบดิถี

เฉลิมชนม์พระเชษฐภคินี สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณ
สมเด็จพระสังฆราช

อยู่ไกลใครจะถวายพร จึงเพียรเขียนกลอน
จำนูลถวายอย่างต่างตน

ลูกหลานหวานเครือหลายคน กับออกยุบล
ให้กราบบาทมุลีผลสม

ร่วมใจปรีดีสารภิมย์ บอกรมมังคม
ถวายพรพิพัฒน์สวัสดิ์

ให้ทรงสุขเกษมเปรมปรีดี ทุกทิวาราตรี
อย่ารู้โรราสกลาคลาย

พ่อพระฉวีพรรณราย คงเค็มนเค็มฉวย
มตทินพลาธิชาตสุญ

เจริญพละพระกำลังเพิ่มพูน สมบูรณ์บริบูรณ์
ทุกสิ่งทรงมาทปรารถนา.

โคลงไถ่คนลาก

คำอธิบาย ในสมัยพ.ศ. 2464 ชักเยาะที่ฝรั่ง
 ทำมาขายมีกรรมไคลง หรือ สุภาษิตต่าง ๆ ไ้มาในข้อ
 ของนี้ด้วย ถึงวันประสูติของเสก้าพ่อ - ฝรั่งแ่ง
 ไคลงนี้แ่งแ่งไ้ในข้อลาก Lucky dip แ่งแ่งเพื่อน
 ผู้ญาติมิตรที่มาเฝ้าถวายพระพรในวันนั้น.

ในฉลากลักไ้	โดยนาม
เป็นเครื่องบำรุงความ	ครึกครื้น
ใบนี้.....ตาม	ตัวเลข สลากแฮ
สำหรับชนของพน	แต่ถ้วนจับฉั้น ๆ

เพราะของใครห่อนไ้	เห็นเอง
มอบระกับนายเสง	เก้านน
นายห้างเคยมฮัวเฮง	เขาจ้ด สรรแฮ
เคยเล่นเห็นสนกคุรัน	กับนจ้งถวาย

วันวิฤติ ฤ ๕1 มิถุนายน พ.ศ. 2464

นิราศนครวัด

คำอธิบาย กลอนบทกรองไว้หน้าเรื่อง “นิราศ-
นครวัด” ซึ่งพิมพ์ครั้งแรกในเวลานี้ใหม่ พ.ศ. 2468

กลอนนิราศนครวัด

(พิมพ์ พ.ศ. 2468)

๑ แต่ฟังเขาเล่าขานนานหนักหนา
พวกที่ได้อำนาจไปเมืองเขมรมา
ว่าปราสาทศิลาน่าชมนัก
ล้วนใหญ่โตมโหฬารโบราณสร้าง
ฝีมือช่างขอมชำนาญการจำหลัก
ทำลวดลายหลายอย่างช่างเขื่องชก
เขาชอบชักชวนให้เราไปดู
แต่ยังติดกิจการพานิชขัดข้อง
ก็จำต้องเฝ้าผ้าผัดหลายนับต่อ
จนถึงบวชวันมืงของกู

จะไปสู่นครวัดในบัดนี้
 ฝ่ายธิดายาใจอยากไปบ้าง
 จะขัดขวางเธอไว้ก็ใช่ที่
 เทียบแห่งใดก็ไปด้วยทุกที
 จำปราณยอมให้ไปด้วยกัน
 จึงทูลลาพาสามทรมสวาท
 แรมนिरาสกรุงไกรมไหศวรรย์
 แต่เดือนพฤศจิกายนจนถึงเดือนธันวาคม
 ไปตัดต้นไม้ด้วยขลุ่ยพญา
 ฝรั่งเศสแสนดีอาร์เหลือ
 เขาเอื้อเฟื้อสารพัดช่วยจัดหา
 ไปถึงไหนก็เย็นสุขทุกเวลา
 ช่วงนี้ก็น่าขบใจกระไรเลย
 ทั้งเจ้านายฝ่ายกรุงกับพญา
 ก็ต้อนรับสู่หาไม้เพิกเฉย
 ได้พบตจวีสาสะจนคุ้นเคย
 ใจก็เลยรักชอบด้วยขบใจ

เทียวสนุกทุกคิดถึงมิตรสหาย
 ทั้งหญิงชายอยู่หลังยังกรุงใหญ่
 ให้นึกอยากฝากของต้องฤทัย
 แต่คิดไปก็ลำบากยากเย็น
 จะหาซื้อสิ่งไรมาให้เล่า
 ทุนของเรา ก็ไม่พอต้องทยอย
 ด้วยเพื่อนฝูงคนนาเห็นกว่าร้อย
 จะแจกย่อยไปทุกคนพื้นบุญญา
 อย่างเดียวจะเลี้ยงทำเยี่ยงปราชญ์
 แดงนิราศสักที่จะคิดว่า
 ลองเล่าเรื่องที่ไปเมืองกัมพูชา
 ให้บรรดามิตรสหายทั้งหลายฟัง
 แล้วพิมพ์แจกเช่นทำนองเป็นของฝาก
 เห็นโดยมากจะสมอารมณ์หวัง
 แต่คิดกลอนและเบือเหลือกำลัง
 จะแต่งตั้งนับปีก็มีแล้ว
 ด้วยกล่าวกลอนไม่สันต์ค่ออกขัดข้อง

131

เห็นจะต้องเรียบเรียงเพียรย่อแก้ว
มีกลอนนำสัณนิทเหมือนติดแวว
พอเฝ้า^๔แนวแบบนิราศปราชญ์โบราณ
มีฉันทะว่าไม่ใช่นิราศ
ด้วยเหตุขาดคำกลอนอักษรสาส์น
จึงแต่งไว้พอเห็นเป็นพยาน
ขอเชิญอ่านเนื้อเรื่องเนื่องไป เทอญ ฯ

ดำรงพานภาพ

วังวรวิศ

วันที่ 81 มีนาคม พระพุทธศักราช 2467

โคลงประดับพวงมาลา

โคลงประดับพวงมาลาถวายพระศุภสมเฝ้าพระนิทุ
ฉาแก้ว ๑ ในวันเสาร์ ที่ ๖ สิงหาคม พ.ศ. ๒๔๗๐

ไอองค์พระพิรุณ	ปราณี นิจเอย
ยามโศกทรงสงสาร	ทุกครั้ง
ยามยากก็ยอมมี	อุทัยหวัง ถึงนา
ยามทุกข์ขบทิ้ง	ตักเตือน
ยามพึงทำนโอบเอื้อ	เออาการ
ยามป่วยเสด็จเยี่ยมเยือน	สู่เหย้า
ยามสุขก็โปรดประทาน	นิพนธ์เพิ่ม พรเ
ยามสบายได้เฝ้า	เพ็ดทูล
แล้วทรงชุบเลี้ยงเหล่า	ธิดา ด้วยแซ่
อันพระคุณจะสูญ	ห่อนได้
เสด็จอยู่ท่านกรุณา	ดังกล่าว ฉะนั้นแล
สนทนาร้องไห้	นักหนา

ดำรงราชานุภาพ

กลอนประทาน ฯ

คำอธิบาย กวีเราเคยไปเที่ยวด้วยกันเสมอ ทั้ง
มีอยู่ในคำกลอนหน้าหนังสือวารสารกันแล้ว - ถึง
พ.ศ. 2478 เสกข์พ่อทรงรับเชิญของท่านแอน เกอร์ เซน
เมื่อเรณูมารัก จะเสด็จไปยุโรป ทนึ่งเหลือรู้ สักคำว่า
ไม่สนใจในการสมาคมอย่างยุโรปประเทศ จึงตกลงใจ
เองแต่แรกว่าจะไม่ไป เพราะเกรงว่าจะไปทำให้เสีย
เกียรติของเจ้าทนึ่งไทย เราจึงตกลงกันไม่ว่าจะหาเพชร
มาฝากสัก 1 เม็ด ตามกำลังของโรเราหาได้ ครั้นไป
ถึงเมืองแอมส เตอร์แดมในฮอลแลนด์ เผอิญเข้ามาเชิญ
ให้ ไปดูโรงรถและวางไว้ในเพชร และพวกหนังสือพิมพ์
ก็ตามไปถ่ายรูป ในเวลาเรากำลังเลือกเพชรจะให้ทนึ่ง
เหลือ - พลเลือกโคแล้วจะชด ผู้จัดการเขาก็บอกว่า -
เสียใจที่จะขายให้ ไม่ได้ เพราะมีสัญญาขายไว้ไปขาย
ไว้ว่าจะไม่จำหน่วยเองในที่นี้ รุ่งขึ้นหนังสือพิมพ์ลงรูป
เรากำลังเลือกเพชรเม็ดนั้นอยู่ เสกข์พ่อทรงทรมานเขียน

กลอนต่อไปนี้ลงข้างรูปแล้วทุกหนังสือพิมพ์นั้นทั้งไปรษณ.
ณียมาประทานตบึงกลลข.

ยามคิดถึงชิดาเทยวหาเพ็ชร
ไม่สำเร็จเสียแล้วกรรมจะทำไฉน
มีแต่ความรักฝากจากทางไกล
พอแจ้งใจว่าคนึงถึงทุกวัน.

NATIONAL LIBRARY

โคลงประทานฯ

คำอธิบาย พระองค์เจ้าหญิงศิริรัตนบุษยภร
ประทานให้สักร์พ่อทรงเขียนประทานในสมุทของท่าน

โคลงเขียนลงสมุดถวายพระองค์เจ้าหญิงศิริรัตนฯ

ยามเขาวู้เห็นโลกล้วน แสนสนุก

เป็นหนุ่มก็หลงสุข คำเข้า

กลางคนเริ่มเห็นทุกข์ มีคู่ สุขแฮ

ตกแก่จึงรู้ค่า ว่าตัวอนิจจัง ฯ

เขียนแต่แควมรอนไหแลนทุก วันจันทร์ที่ 2 มีนาคม

พ.ศ. 2478.

โคลงประทานหม่อมกอบแก้ว

คำอธิบาย หม่อมกอบแก้ว อาภากร สังกษ

ตั้งวงรัชชัตมาถวายในวันเกิด เมื่อวันที่ 5 เมษายน

พ.ศ. 2486 เสกพร่องจึ่งทรงแต่งโคลงทอไปประทานพร
กษัตริย์ เป็นโคลงหลังที่โคตรงไว้

โคลง 4

ขอประสิทธิ์พรสู่ด้วย ความประสงค์ สมแฮ
จงดูแลหม่อมอนงค์ กอบแก้ว
อยู่ร่วมสุขกับองค์ อาทิตย์ เสมอเทอญ
ภัยพิบัติจงแคล้ว คลาดทั้งสองศรี ฯ

พิมพ์ที่ ร.พ. ไทยพิทยาสถาบันคณะพระนคร
นายสำเนา ธงไสว ผู้พิมพ์และแก้ไข ๒๔๘๗